
**Dušan Ondrušek
Dana Potočková
Juraj Hipš**

Výchova k tolerancii hrou

Táto publikácia vyšla v rámci projektu Partnerstvo vo vzdelávaní v manažmente konfliktov – ALPICOM, ktorý sa realizuje s podporou Európskeho spoločenstva v rámci programu SOCRATES. Za obsah produktu zodpovedá výlučne autor, produkt nereprezentuje názory Európskej komisie a komisia nezodpovedá za použitie informácií obsiahnutých v produkte.

Vydalo: PDCS, o. z., Partners for Democratic Change Slovakia

Autori: © 2007 PhDr. Dušan Ondrušek, CSc.

Mgr. Dana Potočková, MDR.

Mgr. Juraj Hipš

Oponent: Mgr. Jana Kviečinská

Obálka a dizajn: © Calder design community

Jazyková korektúra: PhDr. Zuzana Vičanová

Všetky práva vyhradené

PDCS je členom Partners for Democratic Change International

ISBN 978-80-969431-5-9

Výchova k tolerancii hrou

Dušan Ondrušek
Dana Potočková
Juraj Hipš

Obsah:

Úvod

Výchova k tolerancii?

Hra ako spôsob výučby

Rozohrievacie aktivity..... 13

- Sochy..... 13
- Nedokončené vety 13
- Chôdza 14
- Čierna a biela..... 14
- Pexeso 14
- Piktogramy 15
- Banány 15
- Prechádzky po mape 16
- Okná do sveta..... 16
- Smajlíci..... 17
- Menšiny 17
- Miera tolerancie..... 18
- Decibelová vibrácia 18
- Póly/Škály..... 18
- Hnedookí vpred 19
- Umývanie slona 20
- Bingo..... 20

Hry zamerané na medzikultúrne scitlivovanie, odhaľovanie stereotypov a potláčanie predsudkov 22

- Kultúrne normy 23
- Nieкто musí z kola von 24
- Stereotypy..... 25
- Počúvame rozdielne veci 27
- Galéria národov 27
- Rovnaký štart? 29

- Nový žiak..... 30
- Stratiť niečo dôležité 32
- Babylonská veža 32
- Vlacom po Európe..... 33
- Skutočné Slovensko 36

Rolové hry zamerané na situácie stretávania

sa odlišných kultúr..... 37

- RU-FA-RU-FA 38
- Hádaj, kto príde na večeru..... 38
- Utečenci 44
- Telocvik..... 45
- Grantová komisia..... 47

Hry zamerané na otázky sociálnej spravodlivosti

a na kritické myslenie: 49

- Kvadranty moci 49
- Čo vieme o rasách..... 50
- Prieskum médií 52
- Spadnutá fajka 54
- Kto môže byť prezidentom 56

Hry zamerané na náboženskú toleranciu 58

- Úvahy o minulosti náboženstiev 58
- Pojmový koktail..... 61
- Hárok s definíciami 62
- Vykričaný dom 63
- Citáty o náboženstvách 64

Dotazníky 67

- Čo vieme o iných kultúrach?..... 68
- Mýty alebo pravda? 71

Základné pojmy 75

Odporúčaná literatúra pre učiteľov 79

Informácia o autoroch 81

Informácia o projekte Alpicom 83

Úvod

Publikácia pozostáva z viacerých kapitol. V úvode vysvetľujeme, prečo vo výchove k tolerancii dávame dôraz na aspekty medzikultúrnej výchovy, uvedomovanie si a odstraňovanie predsudkov a stereotypného myslenia, rasizmu, diskriminácie, posilňovanie sociálnej spravodlivosti a náboženskej tolerancie. Ďalej uvádzame metodické námety pre učiteľov – ako v školách používať hry, čoho sa pridrižovať a čomu sa vyhnúť. Učitelia by mali venovať veľkú pozornosť tomu, ako pracovať s cieľným interpretovaním hry a riadenou diskusiou, ktorá by mala nasledovať po každej aktivite.

Druhá časť publikácie je venovaná samotným aktivitám – hrám, cvičeniam a dotazníkom, ktoré sú určené pre žiakov a študentov základných a stredných škôl. Možno ich uplatniť počas vyučovacích hodín, ale aj v mimoškolskej výchove či v neformálnom kontexte.

V závere publikácie uvádzame vysvetlenie často používaných pojmov v tejto problematike a odporúčanú literatúru. Čitatelia, ktorí majú záujem rozšíriť si paletu prístupov a metodík, tu nájdu inšpiráciu a odkaz na ďalšie zdroje.

Vo výbere hier a cvičení sme uprednostnili také, ktoré sú odskúšané, nevyžadujú si ďalekosiahlu prípravu a slúžia ako „spúšťače“ hlbšej diskusie o tolerancii, hodnotách, porozumení. Hry samy o sebe nemusia mať výchovný potenciál. Ak by po nich nenasledovala osvetľujúca diskusia, bolo by to len zaujímavé vyplnenie času. Veríme, že učitelia aj žiaci ich budú používať ako nástroj, nie ako cieľ. Hry sú nástrojom na drobné objavy – na možnosti vidieť menšiny, sociálne vylúčených či „tých druhých“ inak. Pochopiť, že my sami sme niekedy vnímaní ako „tí druhí“ a len vcítenie a porozumenie nás vedie k väčšej tolerancii.

V príručke predstavujeme asi 40 hier cvičení a dotazníkov k problematike tolerancie. Uvádzame hlavne pôvodné hry, vytvorené autormi publikácie, také, ktoré mali úspech v užšom kruhu účastníkov našich tréningov. Pokiaľ používame adaptáciu prevzatej metodiky, uvádzame zdroj, odkiaľ ju poznáme, hoci v niektorých rozšírených metodikách je to takmer ako so zľudovenými pesničkami. Hry sa preberajú,

upravujú a vypátrať úplne pôvodný zdroj je zložité – tam citujeme aspoň zdroj, ktorý poznáme. Snažíme sa neopakovať obdobné hry s podobnými princípmi, na základe príkladu v príručke si učitelia dokážu odvodiť obdobné verzie hier.

Aktivity možno použiť napríklad na hodinách občianskej výchovy, náboženskej výchovy, etickej výchovy, dejepisu... Rovnako ich možno použiť aj neplánovane, napríklad na triednickej hodine, či v čase, keď sa vyskytne voľnejší priestor na neplánovanú diskusiu. Hry sú použiteľné aj pri rôznorodých príležitostiach neformálneho vzdelávania – v táboroch, v klubovej činnosti o žiakmi a študentmi. Pri hrách neurčujeme, kde sa majú použiť, nechávame to na citlivý odhad učiteľa. Prezentujeme odkúšanú podobu inštrukcií, ktorá sa však môže aktualizovať a učiteľ v ich použití môže byť tvorivý. Pri niektorých alternatívach hier uvádzame, kde možno nájsť doplnkové informácie na ich ďalšie rozpracovanie a obohacovanie. Súčasťou niektorých aktivít sú aj pracovné listy. Sú pripravené tak, aby si ich učiteľ mohol ľahko prekopírovať a použiť vo svojej triede.

Ku každej téme uvádzame viacero cvičení alebo hier. Zoradujeme ich do poradia podľa odporúčaného veku žiakov a študentov, ktorým sú určené. Začíname jednoduchšími hrami, ktoré sú určené hlavne pre mladšie deti (tam v inštrukciách spomíname „žiakov“), ale v niektorých prípadoch sú tieto cvičenia použiteľné aj pre starších (v inštrukcii spomíname „študentov“) – vtedy môžu ísť učitelia v interpretácii a v následnej diskusii hlbšie. Pokračujeme hrami a cvičeniami pre staršie vekové kategórie, kde sa už na diskusiu vyžaduje poznať určité vedomosti zo zemepisu, histórie či občianskej náuky.

Pri opise hier a cvičení používame kvôli prehľadnosti a zrozumiteľnosti rovnakú štruktúru aktivity. Každá aktivita je členená nasledujúco:

cieľ v stručnosti opisuje hlavné zameranie aktivity a jej pedagogické využitie;

vek, pre ktorý je aktivita vhodná, pričom uvádzame najnižšiu vekovú hranicu;

trvanie nevyhnutné na realizáciu samotnej aktivity;

miesto vhodné na uskutočnenie;

pomôcky potrebné na aktivitu

postup, podľa ktorého aktivitu so žiakmi robíme.

Budeme radi, keď nám napíšete svoje postrehy a názory na túto publikáciu, ako aj prípadné problémy, s ktorými ste sa stretli pri realizovaní aktivít.

Chceme poďakovať učiteľom, žiakom a študentom za ich nekončiacu sa inšpiráciu a originálne nápady, našim kolegom, s ktorými sme si pri realizácii podobných aktivít vždy užili množstvo radosti a oponentom za citlivé posúdenie textu a pripomienky, ako aj donorom, ktorí čiastočne prispeli na vydanie tejto príručky.

Výchova k tolerancii?

Slovensko je a bude multikultúrnou spoločnosťou. Multikulturalita – ako prítomnosť väčšiny a menšín, zmiešavanie jazykových a kultúrnych odlišností – je na Slovensku faktom. Bez ohľadu na to, či sa z toho tešíme, alebo sa nám to nepáči. Multikulturalita Slovenska je faktom, i keď to zákony upravujúce postavenie menšín a prisťahovalectvo nie vždy dostatočne reflektujú. Dôsledky etnickej a kultúrnej diverzity môžu byť obohacujúcim potenciálom spoločnosti, ale aj brzdiacim faktorom, ktorý zvyšuje napätie a konfrontácie. Z veľkej časti o tom rozhodujeme sami. Do akej miery sme pripravení na tolerantné súžitie viacerých kultúr? Do akej miery dokážeme počúvať a rešpektovať hlas menšín, sociálne vylúčených, tých, ktorí nestoja na vrchole mocenského rebríka?

Multikultúrne kompetencie budú v 21. storočí patriť k rovnako dôležitým predpokladom na úspešný spoločenský rozvoj ako technické či vedecké poznatky. Dokázať porozumieť a spolupracovať s ľuďmi, ktorí majú inú farbu pleti, nenarodili sa na Slovensku, či vyznávajú iné náboženské alebo svetonázorové hodnoty, bude rovnako dôležité, ako vedieť používať počítač, či rozumieť, ako funguje ekonomika alebo prírodné zákonitosti.

Aj vďaka multikultúrnej výchove môžeme v mieri riešiť výzvy a konflikty pochádzajúce z multikultúrnej reality, v ktorej žijeme. Multikultúrnu výchovu môžeme chápať ako proces osvojovania si kľúčových interkultúrnych kompetencií, čiže vedomostí a informácií, schopností a postojov i zručností, ktoré súvisia s tým, že moderné spoločnosti sú odlišné v mnohých aspektoch a interakcia s inakosťou je pre tých, ktorí v týchto spoločnostiach žijú každodennou realitou. Znamená to neustále rozvíjať porozumenie a vcítenie sa do odlišností, uvedomovať si vlastné stereotypy a predsudky.

Rozdiely medzi jednotlivcami a skupinami ľudí sú často faktorom, ktorý prispieva ku konfliktu. Keď uznáme, že sme nestranní a náš pohľad na seba a na iných je zaujatý, môžeme začať robiť kroky, ktorými sa zaujatosť dá eliminovať vo väčšej miere tak dokážeme rešpektovať rozdiely.

Výchova k medzikultúrnemu porozumeniu sleduje niekoľko cieľov:¹

- Rozvíjať vedomie vlastnej identity, príjemné prežívanie svojho vlastného kultúrno-etnického dedičstva, ba i pocity hrdosti naň (nezamieňať s vedomím vlastnej kultúrno-etnickej nadradenosti). Týka sa všetkých zúčastnených – dominantnej skupiny i menšín.
- Poznávať ostatné kultúrne a etnické skupiny. Nie je možné citlivo ich vnímať a reagovať na ne bez toho, aby sme o nich niečo vedeli (presnosť informácií je mimoriadne dôležitá), alebo vedeli len málo.
- Poskytnúť konkrétne príklady podobností medzi ľuďmi. Odhalenie mnohých podobností, ktoré reálne existujú, utvára bázu na prekonanie úzkosti.
- Podnecovať porozumenie k odlišnostiam (rasovým, kultúrnym, etnickým, náboženským), schopnosť učiť sa z nich, nie ich iba tolerovať. Pochopiť, že ak je niekto iný než my, neznamená to, že je lepší alebo horší - je iba iný.
- Rozpoznať prekážky vzájomného porozumenia, bariéry vzájomného kontaktu (stereotypy, predsudky).
- Rozvíjať schopnosti zlepšujúce komunikáciu medzi etnickými skupinami (schopnosť počúvať, vyhýbať sa „značkovaniu“ druhých, porozumenie pre neverbálne správanie a pod.).
- Utvárať vedomie sveta ako jednej ľudskej rodiny, kde ľudia zápasia a pracujú na spoločnom diele. Ich životy by mohli byť bohatšie pri rozvíjaní tohto vedomia a väčšej spolupráci.

Prednášok a pokladových materiálov k teoretickým konceptom tolerance, antidiskriminácie, multikultúrnemu vzdelávaniu, začína byť aj na Slovensku dostatok. To, čo chýba, sú praktické cvičenia, hry a námety na diskusiu, ktoré sú použiteľné aj pre žiakov a študentov, ktorí neoblubujú teóriu a pri prednáškach zaspávajú. Preto sme v príručke zhromaždili hry a praktické cvičenia. Odtiaľ pochádza aj názov príručky – Výchova k tolerancii hrou.

1 Podľa Evy Nakhlé (in Rapoš, I. (ed.) a kol.: Výchova k ľudským právam. Príručka pre učiteľov. MRG Bratislava, 1994)

Hra ako spôsob výučby

Hry v učení majú množstvo výhod. Prinášajú:

- Uvoľnenosť, nezáväznosť, pocit voľnosti – „veď to nie je naozaj, nejde o krk, je to len hra...“ V hre možno povedať aj to, čo by sa v serióznej diskusii nehodilo.
- Vlastnú aktivitu – v hrách nemožno ostať pasívny. Aj pasivita je určitým typom správania, ktorý vyjadruje postoj či stratégiu.
- Plné zapojenie aj pre študentov, ktorí sa v aktivitách, kde sa pracuje s vedomosťami, necítia dobre. I ľudia bez špecifického vzdelania môžu mať v novej situácii dobrý nápad a byť úspešní.
- Zábavu, radosť, humor, pohodu. Nie vždy, ale dosť často.
- Právo na individuálny pohľad. Keďže v hrách sa opierame hlavne o prežívanie a individuálnu skúsenosť, hrové situácie si nenárokujú potrebu všeobecných právd a univerzálnych poznatkov. Akceptujú, že každý môže mať inú skúsenosť a vo vlastnom vnútornom svete je on tým najväčším expertom.
- Možnosť objavu. Možnosť uvedomiť si i skutočnosti, ktoré človeku nenapadli napriek dlhoročnému teoretickému štúdiu. Javy, ktoré si človek neuvedomí, pokiaľ sa neocitne v špecifickej novej situácii, kde má možnosť vidieť seba a ostatných ako v zrkadle a inak než doteraz.
- Možnosť odskúšať si nápady a nejaký typ správania „nanečisto“ – v modelovej bezpečnej situácii, kde akákoľvek chyba nemá okamžité katastrofické finančné či vzťahové dôsledky.

Popri výhodách predstavuje použitie hier v učebnom procese viacero nárokov, ktoré sa týkajú priestoru, prípravy, nastavenia učiteľa a nevyhnutnosti pracovať so skupinovou dynamikou. Vzhľadom na to, že hry sú orientované na mimoriadne citlivú problematiku v ktorej pracujeme s hodnotami a často aj silne zakorenenými postojmi, na ktoré sú ľudia citliví, mali by sme byť pri interpretáciách opatrní.

Uvedieme odporúčania pre učiteľa, ktoré považujeme za zvlášť dôležité:

1. Kritické myslenie je jadrom vzdelávania v tejto oblasti. Hry nie sú len na to aby sa „odohrali“, majú byť spúšťačom kritickej diskusie. **Po každej aktivite si vyhradte čas na diskusiu a vyhodnotenie.** Práve v tomto momente dochádza k skutočnému učeniu a niekedy i k želateľnej zmene postojov. Ak vidíte, že do konca hodiny neostáva dostatok času na prediskutovanie toho, čo si žiaci „odžijú“ v hrovej či simulovanej situácii, nezačínajte túto aktivitu. Väčšinou nepomáha prístup, že „dnes sa zahráme a na hodine o týždeň si k tomu niečo povieme...“
2. **Do žiadnej z aktivít netreba žiakov či študentov nútiť.** Účasť možno ponúknuť, ale nemožno ju prikázať. Výzvy, že „nehanbi sa, dokáž, že to vieš pred celou triedou zahráť...“ väčšinou žiakov skôr blokujú, než by im pomáhali. Hrať pred celou triedou je náročné a ak sa to nedarí, učiteľ by mal radšej zvoliť možnosť zúčastňovať sa na aktivitách v menších skupinkách.
3. Správne štruktúrovaná skupinová diskusia hrá ústrednú úlohu pri stimulácii kritického myslenia. Dovoľuje študentom formulovať ich stanoviská, cvičí zvyk klásť otázky, vidieť iné uhly pohľadu, vysvetliť a odôvodniť ich úsudky. Dôležitou súčasťou tohto procesu je vytvoriť klímu, v ktorej študenti cítia, že môžu skúmať proces úsudku bez toho, aby boli potrestaní za „nesprávnu“ odpoveď. Učitelia by mali dodržiavať pravidlo, že **nemusíme so všetkými názormi súhlasiť, ale vypočujeme si akýkoľvek názor** a vedieme žiakov k tomu, aby po nejakom tvrdení nasledovalo aj zdôvodnenie, na základe akých faktov alebo skúsenosti sme dospeli k takému tvrdeniu.
4. Okrem interpretácie aktivít zhodnotte, ako aktivita zapôsobila na skupinu, napríklad:
 - čo sa počas aktivity stalo a čo cítili
 - čo sa naučili sami o sebe a témach, ktorých sa aktivita týkala
 - prečo urobili niektoré predpoklady a na základe akých kritérií ich môžu vyhodnotiť
5. Ak už skupina má skúsenosti s hraním rolí, nie sú potrebné žiadne ďalšie inštrukcie. Ak nie, je dôležité zdôrazniť, že hranie rolí je niečo iné ako herectvo. Pri hraní rolí sme hlavne sami sebou, pričom prezentujeme vopred určenú úlohu alebo postoj, pri herectve interpretujeme osobnosť, ktorá je odlišná od našej. Hranie rolí teda nie je otázkou dramatizácie alebo herectva, ale skôr reprezentovania a experimentovania s úlohou a postojom.

„Rozohrievacie“ aktivity

Rozohrievачky (ice-breakers, warm-ups) by sa nemali v triede používať len tak pre skrátenie chvíle. Hoci trvajú krátko a zábavným charakterom veľmi nepripomínajú výchovné aktivity, majú svoj dôvod. Mali by sa uplatniť tam, kde študentov treba uvoľniť a navnadiť na nasledujúce aktivity. Rozohrievачku treba zaradiť na úvod preberanej témy, ak sú žiaci príliš „usedení“, pasívni, „zamrznutí“. V ideálnom prípade rozohrievачka vťahne do diania celú triedu, netrvá viac ako 10 minút, je zábavná, uvoľňujúca a jej zameranie súvisí s témou, na ktorú bude zameraný nasledujúci učebný blok. Často sa komentár, ktorý zaznie pri rozohrievачke, dá použiť ako vstupná myšlienka, ktorou možno uviesť preberanú tému na hodine. Ponúkame niekoľko osvedčených tipov, ktoré možno uplatniť pri témach, ktoré nás zaujímajú.

Sochy

Skupinu rozdelíme na 3- až 5-členné podskupinky. Ich úlohou je v priebehu 5 – 10 minút pripraviť a potom zobraziť sochu z vlastných tiel, ktorá je vyjadrením pojmu, zadaného učiteľom. (Např. sochy s názvom Slováci, Mládež, Penzisti, Nezamestnaní, Podnikatelia.) Podskupinky na chvíľu predvedú sochy, ostatní komentujú, čo vidia, hádajú, smejú sa, alebo sú zmätení.

Nedokončené vety

Učiteľ napíše na flip-chart niekoľko nedokončených viet. Úlohou podskupín je dohodnúť sa na ich netradičnom konci. Podskupiny sa potom zveria so svojím riešením a učiteľ vety použije ako premostenie k ďalšiemu tematickému bloku. (*Nedokončené vety by mali byť trochu provokatívne, např. v tréningu pre učiteľov „Len málo mužov je učiteľov, lebo...“ , „Keby sa všetky školy zavreli...“ , „Učiteľia majú taký plat...“ , Keď sa povie učiteľ...“ , „Vzťah učiteľov a študentov je ako...“*)

Chôdza

Učiteľ vyzve účastníkov, aby sa chodzou snažili vyjadriť na lístočku zadanú inštrukciu. Potom všetci študenti (alebo len tí, čo chcú) po jednom predvedú svoj typ chôdze. Ostatní to komentujú a snažia sa uhádnuť, čo vyjadruje predvádzaná chôdza. Napríklad inštrukcia môže byť predviesť chôdzou pojmy učiteľ, dobrý žiak, lenivý žiak, žiak odchádza na prázdniny, rodič, ktorý ide na rodičovské združenie, rodič, ktorý odchádza z rodičovského združenia, žiak-hypochonder, žiak, ktorý má pocit, že je iný, nový žiak v triede, a podobne.

Čierna a biela

Učiteľ vyzve žiakov, aby si skúsili spomenúť na čo najviac ustálených spojení, ktoré sa v slovenčine spomínajú s charakteristikami čierna/-y a biela/-y, napríklad biele Vianoce, biela nevesta, čierna práca, čierny deň, biela technika, čierny humor, čierny pasažier ... Učiteľ všetky spojenia, ktoré hovoria študenti, zapisuje do dvoch stĺpcov na tabuľu. Potom sa obráti na študentov: S čím sa väčšinou spája čierna farba v označení? ...Skôr s niečím nepríjemným, smutným, neželateľným... a s čím biela farba? ...U nás skôr symbolizuje čistotu, slávnosť, niečo pozitívne. Prečo? Učiteľ by mal upozorniť, že ide o našu kultúrnu tradíciu, ktorá nemusí znieť príjemne pre ľudí inej rasy. V niektorých afrických krajinách sa Jezuliatko zobrazuje ako dieťa s tmavou pokožkou, v iných krajinách biela farba symbolizuje smútok. Študenti by si po tomto rozhrievacom cvičení mohli uvedomiť, že náš jazyk a tradície uprednostňujú bielu farbu oproti čiernej a že takéto chápanie a tradície nie sú univerzálne.

Pexeso

Použijeme tradičné kartičky z pexesa a odpočítame ich tak, aby počet dvojíc, zodpovedal aktuálnemu počtu žiakov v triede. Kartičky rozhodíme, každý si jednu vezme a hľadá do páru žiaka s rovnakou kartičkou. Úlohou takto zostavených náhodných dvojíc je 5 minút sa porozprávať a nájsť tri veci alebo charakteristiky, ktoré majú obaja žiaci z dvojice spoločné. (Napríklad obaja neznášajú špenát, alebo obaja majú babku, ktorá žije na dedine a chová sliepky, obaja včera pozerali rovnakú reláciu v TV...) Po 5 minútach dvojice pred celou skupinou porozprávajú, čo spoločné našli. Učiteľ ich chváli, hlavne ak objavili niečo originálne... Postup s pexesovými kartičkami sa opakuje a úlohou nových dvojíc je za 5 minút opäť objaviť niečo spoločné, ale nesmú opakovať charakteristi-

ky, ktoré už zazneli, ale objaviť niečo nové. Na konci rozohrievačky by malo zaznieť, že s každým človekom máme niečo spoločné, čo nás zblížuje, len sa treba snažiť to objaviť.

V inej verzii Pexesa učiteľ na polovicu kartičiek napíše hádanky a na druhú polovicu – správne odpovede hádaniek. Alebo na jednu kartičku začiatok vtipu a na druhú kartičku pointu k nemu. Alebo sú kartičky tvorené podobnými fotkami, ktoré v polovici rozstrihneme. Kartičky môžeme roztrhnúť tak, že odlišné zúbkovanie sedí u každej kartičky len k jedinej doplnkovej kartičke. Požiadajte účastníkov, aby sa prešli po miestnosti a hľadali dvojice k svojim kartičkám. Dvojice sa chytia za ruky a postupne vytvoria jeden veľký kruh. Keď už všetky dvojice stoja v kruhu, požiadajte ich, aby postupne všetci nahlas prečítali svoje hádanky/vtipy, alebo aby opísali ako poznali, ktorá kartička sa k nim hodí.

Piktogramy

Učiteľ vyberie niekoľko základných pojmov, o ktorých sa bude hovoriť v nasledujúcom učebnom bloku. Rozdelí študentov do malých podskupín. Každý z nich prideli jeden z uvedených pojmov a vyzve študentov, aby sa v podskupinách dohodli, akým symbolom (obrázkom – piktogramom) možno najlepšie zobrazí uvedený pojem. Podskupiny nakreslia piktogramy na hárok papiera, ukážu ho ostatným a diskutujú, prečo tento pojem zobrazili takýmto spôsobom. Podskupiny môžu zapísať slová, ktoré im napadli pri pohľade na takýto piktogram.

Napríklad pri preberanej problematike o dôležitosti medzikultúrnej komunikácie, dostanú podskupiny zadanie, aby vymysleli piktogramy na pojmy: mier, boj, spolupráca, tolerancia. Pri téme tréningu o spôsoboch riešenia konfliktov dostávajú účastníci inštrukciu nakresliť piktogramy na tému: diskusia, dialóg, autoritatívne rozhodnutie tretej strany, zmierovanie, súdne konanie, mocenské presadenie riešenia. Pri téme tolerancia to môžu byť napríklad pojmy: menšina, väčšina, vylúčenie a pod.

Banány

Túto rozohrievačku možno uplatniť v skupine do 15 žiakov. Ak je skupina väčšia, treba ju rozdeliť na podskupiny. Na mise sú pripravené banány, pre každého žiaka sa ujde jeden. Učiteľ rozdá banány a požiada žiakov, aby ich zatiaľ nejedli, ale aby si každý veľmi pozorne poobzeral svoj banán, poobracal ho zo všetkých strán. Bez toho, aby ho lúpал, má ho preskúmať do najmenších podrobností. Aj

keď sa na prvý pohľad všetky banány podobajú, po bližšom preskúmaní žiacividia, že každý z nich je na povrchu iný, takže sa dá rozpoznať a odlíšiť od iných. Za úlohu majú zapamätať si svoj banán tak, aby ho vedeli po chvíli rozpoznať medzi inými. Po chvíli ich učiteľ pozbiera späť na misu, zmení ich miesto na mise a úlohou žiakov je rozpoznať a vybrať z misy ten svoj. Úloha sa na počudovanie zdá ľahká.

V druhej časti hry žiaci banán olúpu, poobzerajú si ho a odovzdajú na misu. Rozpoznať ho teraz je už veľmi ťažké. Kým žiaci jedia banány, učiteľ by mal zdôrazniť, že podobne je to aj u ľudí. Aj keď sme navonok rôznorodí, máme inú farbu kože a inak sa obliekame a zdobíme, zvnútra – z hľadiska ľudských potrieb – nie sme až takí rozdielni.

Prechádzky po mape

V triede alebo vo väčšej miestnosti, kde neprekážajú stoličky, vyzve učiteľ deti, aby sa postavili a predstavili si podlahu v triede ako jednu obrovskú mapu celého sveta. Učiteľ vysvetlí, kde je na tejto mape sever, juh, východ a západ a deti si predstavia, ako asi vyzerá mapa v takej veľkej podobe, kde sú kontinenty, moria, póly...

Potom dá učiteľ pokyn – skúste sa všetci postaviť a premiestniť do Afriky... a teraz na severný pól, do Južnej Ameriky... Nasledujú inštrukcie, postavte sa tam (na také miesto na zemi), kam by ste chceli ísť na návštevu. Deti okomentujú voľbu a nasleduje ďalšia inštrukcia. Postavte sa tam, kde si myslíte, že je najväčšia chudoba..., najväčšia horúčava a málo vody..., kde je demokracia... a kde je diktatúra a nesloboda..., kde majú dievčatá/ženy menej práv ako chlapci/muži..., kde by ste chceli žiť..., aké je miesto najďalej od mesta, ktoré ste už navštívili...

Na konci rozhrievacky učiteľ môže okomentovať, že je dobré pochopiť, že Slovensko nie je na svete jediné a že niekedy je dobré uvedomovať si udalosti zo širšej perspektívy. Myslieť aj na to, čo sa deje v iných krajinách a častiach sveta, ako nás to ovplyvňuje a v čom môžeme (napríklad svojou solidaritou) čiastočne ovplyvniť ostatných my.

Okná do sveta

Na stoly alebo na zem učiteľ rozloží 10 očíslovaných fotografií, ktoré zobrazujú ľudí z rôznych kútov sveta pri nejakej typickej situácii (napr. roľník na ryžovom poli vo Vietname, detský bojovník so samopalom v Sierra Leone, ukrajinský baník, brazílska

tanečnica...). Trojice žiakov obchádzajú snímky a majú sa dohodnúť, čo asi zobrazujú a v ktorej krajine sa asi odohrávajú. Svoje odpovede zapisujú na papier. Potom učiteľ pre celú triedu ukazuje jednu fotku po druhej, pýta sa skupiny na odpovede, pýta sa, na základe čoho poznali správne riešenie (alebo sa pomýlili v odpovediach) a občas doplní niekoľko informácií o rôznorodosti sveta. Skupinka s najväčším množstvom správnych odpovedí je pochválená, ale dôležitejšie je, aby v diskusii zaznela zmienka o tom, ako je náš svet rôznorodý a mohla by odznieť aj diskusia na tému – čo by asi mohla predstavovať fotka, ktorá by zachytila typického Slováka? Učiteľ na konci okomentuje, že i napriek tomu, že existujú jedinečné znaky, typické pre niektoré krajiny a časti sveta, je dobré si uvedomiť, že svet sa globalizuje. Niekedy takéto „typické znaky“ môžu byť zavádzajúce.

Smajlíci

Táto rozhrievka sa hodí na úvod diskusie o medzikultúrnych rozdieloch.

Učiteľ na tabuľu nakreslí veľké znaky typických smajlíkov – napr. :-) alebo :(a pýta sa žiakov, čo asi znamenajú v našej komunikácii mobilmi alebo v mailoch. Nieкто z triedy správne odpovie a na to učiteľ nakreslí japonské smajlíky, napr. : m(_ _)m alebo takto (^ ^), Alebo takto (T_T)

Žiaci majú uhádnuť, čo môžu takéto smajlíky znamenať v Japonsku a prečo majú takú podobu. Učiteľ potvrdí, že ide o smajlíky symbolizujúce výrazy – ďakujem, radosť a plač. Diskutujú o tom, či je normálne písať zľava doprava, sprava doľava, alebo zhora dolu. Prostredníctvom týchto rozdielov zisťujú, že kultúry na svete nie sú totožné a líšia sa.

Menšiny:

Trojice študentov sa v podskupinkách porozprávajú o tom, kedy sa v živote ocitajú v pozícii menšiny (oproti nejakej väčšine). Majú za úlohu spísať čo najväčší počet takýchto situácií, ktoré nájdu u hocikoho z ich trojice. (Např. v našej rodine som jediná dcéra z troch detí, patríme k Východoslovákovi, ktorých je zatiaľ na Slovensku menšina, patrím k menšine dlháňov v triede, ktorým sa nohy nezmesťia pod stôl, patrím k menšine alergikov...). Potom skupiny nahlas čítajú, aké charakteristiky si uvedomili, učiteľ ich zapisuje na tabuľu a oceňuje rôzne aspekty, ktoré si študenti uvedomili. Študenti napríklad môžu konštatovať, že každý z nás sa niekedy ocitne v pozícii menšiny, že menšina nemusí byť iba znevýhodnená, že menšín rôznorodého typu je viac, než si mysleli... Nakoniec učiteľ pri pohľade na plnú tabuľu spoločne so študentmi konštatuje, že byť

menšinou nie je žiadna zvláštnosť, že ten, kto v niečom patrí k menšine, sa nemusí cítiť menejcenne a že príslušníci menšín by mali mať rovnaké práva ako príslušníci väčšín, lebo demokracia je vlastne vláda väčšiny i menšiny súčasne.

Miera tolerancie

Študenti v triede sa sami (bez slov) zoradia do poradia, v akom sa každý z nich cíti byť tolerantný voči iným národom a rasám (možno špecifikovať voči komu, alebo postaviť otázku všeobecne). Začiatok radu symbolizuje veľkú a koniec malú mieru tolerancie. Po ukončení zoradovania (pravepodobne bude trvať dlhšie s rôznym presúvaním) otvoríme diskusiu. Ako sa sami i jeden druhého vidíme v súvislosti s problémom tolerancie?

Decibelová „vybíjaná“

Túto rozhrievачku nemožno hrať v triede alebo v priestore, kde by sme rušili susedov. Ideálna je lúka alebo priestor, kde nikoho nerušíme. Vyberieme zo skupiny dvoch dobrovoľníkov, ktorí majú chuť 5 minút zahrať sa na vysielач a dvoch dobrovoľníkov, ktorí sa zahrajú na prijímače. Všetci ostatní sú rušiči signálu, vytvárajú komunikačnú bariéru proti snahe odovzdať nejaké posolstvo. Vysielači stoja na jednom konci miestnosti alebo priestranstva, prijímači“ na druhom vo vzdialenosti aspoň 25 m a rušiči medzi nimi. Nik sa nesmie presúvať. Vysielači dostanú na papieriku zoznam 5 filmov, kníh alebo pesničiek, ktoré majú kričaním a ukazovaním odovzdať prijímačom. Na každé posolstvo majú 15 sekúnd. Rušiči svojimi telami a krikom vytvárajú vizuálnu a zvukovú bariéru, robia všetko pre to, aby sa posolstvo nedostalo k prijímačom. Hráči sa môžu prestriedať a hrá sa dotedy, kým žiakom stačia hlasivky. Po ukončení hry sa učiteľ žiakov pýta na príklady z reálneho života, keď sa informácia ťažko dostáva k prijímateľovi. Diskutuje sa o práve na informácie a možnosti štátu regulovať ich. Hľadajú sa spôsoby, ako možno rozšíriť informáciu aj v informačnej záplave.²

Póly/Škály

Učiteľ vyzve žiakov, aby sa všetci postavili a najbližšie minúty neodpovedali slovami, ale tým, že sa postavia na určité miesto na podlahe. Učiteľ ukáže na

2 Námet na rozhrievачky Decibelová „vybíjaná“ a Známe tváre pochádza z www.equitas.org

myslenú škálu na podlahe, ktorá má dva opačné póly a približne v polovici tejto škály je jej stred. Škála sa pohybuje od jednej steny k druhej, alebo v menšej miestnosti môže tvoriť uhlopriečku pôdorysu miestnosti. (Pre menšie deti je možné čiaru nakresliť kriedou na podlahu.) Svoju odpoveď možno vyjadriť tak, že sa žiak postaví k jednému či druhému pólu na tejto škále, prípadne do stredu, ak je jeho názor presne v strede medzi týmito možnosťami alebo niekde na škále, podľa toho, či sa jeho názor približuje skôr k jednému či k druhému pólu. Učiteľ kladie dôležité bipolárne formulované otázky a žiaci sa individuálne presúvajú po škále, aby vyjadrili svoju odpoveď. Učiteľ by mal zdôrazniť, že je v poriadku, že sa v odpovediach líšime, že v živote niekedy svoje názory meníme (na základe nových poznatkov alebo skúseností) a že o rôznych názoroch treba v spoločnosti diskutovať. Otázky môžu byť napríklad: Slovensko by sa malo snažiť znížiť prírlev imigrantov, alebo skôr podporovať prírlev imigrantov do našej krajiny? Všetky menšiny majú mať vo všetkom rovnaké práva ako väčšina, alebo všetky menšiny nemajú mať vo všetkom rovnaké práva ako väčšina?

Známe tváre

Skupina sa rozdelí na dvojice a tie majú za úlohu zahrať sa na karikaturistu a portrétovaného. Aj keď nevedia dobre kresliť, za 5 minút sa má jeden z dvojice pokúsiť nakresliť portrét toho druhého. Potom sa na ďalších 5 minút vymenia a tentoraz druhý kreslí prvého. Portréty sa vyzbierajú a bez označenia mena autora či modelu sa očísľujú a vystavia. Každý zo skupiny sa snaží uhádnuť, kto je zobrazený na každom z portrétov. Svoje odhady priraďujú k číslam obrázkov a píšú si ich na papier. Správne odpovede sa zverejnia a za každý správne uhádnutý obrázok si žiaci pridelia bod. Kto mal najlepšiu odhad? A koho uhádli najčastejšie? Ako je možné, že niekoho uhádli tak ľahko? V čom boli jasné rozpoznávacie znaky? Skupina diskutuje o tom, že možno sa niektorí ľudia cítia zvláštne, ak sa odlišujú, ale ak sa odlišujú, v niečom sú jedineční, unikátni iní ako väčšina. A to je vzácné. Byť unikátny, originálny, iný – vedie k tomu, že človeka si ihneď všimnú a zapamätajú a niekedy je to výhodou.

Hnedookí vpred

Požiadajte všetkých hnedookých, aby si v triede presadli do prvých lavíc a ostatní si sadnú za nich. Nechajte ich najprv hádať, na čo je dobré také delenie podľa farby očí. Spýtajte sa, čo by si mysleli o spoločnosti, ktorá by delila deti na lepšie a horšie podľa farby očí. Ako sa cítia tí, čo majú sedieť na miestach vpre-

du (pre „lepších“) a tí, čo majú sedieť na miestach vzadu (pre „horších“?) Diskusia by sa mala zamerať na príčiny predsudkov. Prečo delíme ľudí podľa nejakých zvláštnych kategórií, napríklad: bieli – čierni, Slováci – Maďari, Európania – Afričania, kresťania – židia, tuční – chudí, chlapci – dievčatá? Aké sú dôvody takejto kategorizácie? Aké sú ich následky? Opýtajte sa žiakov, či niekedy boli diskriminovaní, alebo sa ocitli v situácii tých, ktorí niekoho diskriminovali. Čo sme sa naučili z tejto hry? Nechajte žiakov vybrať si miesto v triede, kde môžu sedieť až do konca hodiny (i keby to bolo za katedrou). Kde by kto chcel sedieť, aby sa cítil príjemne?

Umývanie slona

Vyberte 5 žiakov, ktorí na chvíľu vyjdú z triedy von. Zvyšku triedy predvedte pantomimickú scénu, ako umývate slona. Dôležité je, aby bola scéna rôznorodá a aby ste ju vedeli na konci presne zopakovať. Nemala by byť veľmi jednoduchá. Zavolajte prvého žiaka a predvedte mu scénu. Na začiatku ho upozorníte, že jeho úlohou je presne napodobniť to, čo robíte a zahrať to ďalšiemu žiakovi, ktorý čaká vonku. Žiak potom predvedie scénu ďalšiemu, až sa vystriedajú všetci žiaci, čo boli mimo triedy. Požiadajte žiakov, ktorí scénu hrali, aby vám povedali, čo podľa nich predvádzali. Je takmer isté, že to bude niečo iné ako umývanie slona. Na základe záverečnej diskusie by si žiaci mohli uvedomiť, ako sa v spoločnosti vytvárajú mýty a fámy o všetkom, čomu celkom presne nerozumieme – o cudzincoch, o tom, čo sa deje v zahraničí, o situácii, keď nám nejaké fakty chýbajú. V diskusii môžu zaznieť otázky: Ako vznikajú mýty a fámy? Aký podiel majú médiá na vzniku mýtov? Môžu mať aj predsudky pôvod v takto vytvorených mýtoch?

Bingo

Každý študent dostane do ruky tabuľku so 16 charakteristikami. Prechádzajú sa po triede a robia krátku rozhovory, ktorých cieľom je zistiť, kto by mohol zodpovedať nejakej charakteristike v políčku. Meno študenta, ktorý zodpovedá charakteristike, vpíše do políčka a pokračujú v rozhovoroch. Ten, kto má prvý v každom políčku aspoň jedno meno, zakričí Bingóooooo!!, a tým sa hra končí. Potom dá učiteľ priestor na prezentovanie jednotlivých odpovedí a študenti o nich diskutujú.

Nájdí niekoho kto:

a/ Hárok odpovedí na hru Bingo pre mladších žiakov (vo veku 11 – 13 rokov)

chová doma nejaké zvierá	vie nejaký cudzí jazyk (okrem češtiny)	vie, ako vyzerá skin	neobáva sa budúcnosti
už jedol čínske alebo japonské jedlo	má niekoho z rodiny, kto sa nenarodil na Slovensku	vie nejaké slovo po rómsky, maďarsky	vie zahráť na nejaký hudobný nástroj
cestoval niekde inde mimo Slovenska	rozprával sa s cudzincom	vie správne vysloviť české ř	už videl mládeži neprístupný film
chce v budúcnosti žiť niekde inde, nie na Slovensku	rád pozerá filmy o iných	pozná aj nejaký program z českej televízie	si myslí, že v dospelosti nebude piť alkohol, ani fajčiť

Nájdí niekoho kto:

b/ Hárok odpovedí na hru Bingo pre starších študentov (nad 14 rokov)

pozná nejakého anarchistu	by chcel žiť v inej krajine	by si možno zobral za manžela/ku niekoho z inej kultúry	akceptuje utečencov v SR
nepáči sa mu hnutie skinheads	navštívil nejaké veľké európske mesto	by nemal problém mať za suseda Róma	má priateľa inej farby pleti
pozná homosexuála	má priateľa/priateľku	počúva pravidelne hip-hop	bol mimo Európy
spal niekedy sám v lese	zaujíma sa o východné filozofie	robí niečo ako dobrovoľník	by si možno adoptoval dieťa inej farby pleti

Hry zamerané na medzikultúrne scitlivovanie, odhaľovanie stereotypov a potláčanie predsudkov

Pri nasledujúcich hrách je podstatné, aby sa žiaci a študenti prostredníctvom vlastného zážitku stávali citlivejšími. Učiteľ by si mal zvlášť dávať pozor, aby nevytváral atmosféru, v ktorej by sa obávali hovoriť o svojom prežívaní a svojich postojoch. Mať stereotypy a predsudky nie je zvláštnosť. Je to bežný jav, ktorý nám v niečom uľahčuje život. Možné dôsledky stereotypného vnímania či predsudkov neodstránime tým, že ich budeme potláčať a sankcionovať, ale tým, že si ich budeme uvedomovať a hľadať ich zdroje. Testovať, či skutočne zodpovedajú pravde. Učiteľ sa má snažiť o priamy, otvorený a nehodnotiaci prístup. Pri týchto hrách potrebujú učitelia hlavne trpezlivosť. Predsudky sa nemenia po jednej vyučovacej hodine. Niekedy je dôležitejšie úprimné zamyslenie sa nad otázkou než rýchle deklarovanie zmeny neželateľného predsudku.

Kultúrne normy

Cieľ: Poukázať na zložitosti a nedorozumenia, ktorým môžeme čeliť pri komunikácii s inou kultúrou.

Vek: 14+

Trvanie: 3 – 4 hodiny, počas celého vyučovania alebo bloku mimoškolskej aktivity

Miesto: trieda, ihrisko

Pomôcky: žiadne

Inštrukcie:

Vyberte niekoľkých členov skupiny (asi štvrtinu zo všetkých). Vysvetlite im, že existujú kultúry, kde nie je možné povedať nie. Povedať nie sa považuje za veľmi neslušné. Majú zahrať správanie ľudí tejto kultúry. Zvyšok skupiny nevie o tom, že majú takúto úlohu. Informáciu, že nehovoria nie, by mali počas hry držať v tajnosti.

Úlohou malej skupiny (menšiny) je vyjadriť NIE bez toho, aby to priamo povedali. Platí to počas všetkých aktivít, ktoré ste so skupinou naplánovali na ten deň alebo popoludnie. Požiadajte ich, aby sa pokúsili zapamätať si, aké metódy použili, keď chceli vyjadriť nie bez toho, aby to povedali a aká bola reakcia zvyšku skupiny.

Diskusia:

Po ukončení učebných blokov alebo mimoškolskej aktivity venujte nejaký čas diskusii o tom, čo sa dialo. Uvedomili si všetci, že v správaní vybranej skupiny ľudí bolo niečo odlišné? Ako sa cítili, keď s ním boli konfrontovaní? Ako ho zvládali? Aký mala zo svojho správania pocit vybraná menšina? Akým spôsobom táto kultúrna norma ovplyvnila aktivity, ktoré robili?

V závere by mal učiteľ poukázať na fakt, že predstavitelia iných kultúr môžu mať iné zvyky a normy. Úspešné spolužitie vyžaduje byť citliví na rôznorodé prejavy v rozhovoroch a v stretávaní sa ľudí iných kultúr. Rôzne kultúry nemajú len rôzne prístupy k interpretácii rôznych gest, ale aj rôzne postoje k slovnému vyjadreniu nesúhlasu, sľubovania, a podobne.

Ďalšie kultúrne normy, ktoré je možno aplikovať v cvičení:

- nikdy sa nepozerajte ľuďom priamo do očí
- pýtajte sa ostatných na ich názor na všetko, čo sa robí
- vždy dávajte nejednoznačné odpovede a celý čas sa usmievajte bez priamej príčiny
- udržiajte veľmi úzku vzdialenosť k osobe, s ktorou hovoríte a občas sa jej dotknite
- pri jedení vydávajte zvuky
- nikdy nehovorte s dievčatami (pre chlapcov)/ s chlapcami (pre dievčatá)

Niektó musí z kruhu von

Cieľ: Zvýšiť citlivosť na témy: sociálne vylúčenie a odmietnutie.

Vek: 12+

Trvanie: 15+ min

Miesto: trieda

Pomôcky: farebné lepiace bodky (napríklad pre skupinu 16 študentov budete potrebovať 4 modré, 4 žlté, 3 zelené, 4 červené a jeden biely)

Inštrukcie:

1. Požiadajte skupinu, aby zavrela oči. Prilepte každému študentovi na čelo jednu farebnú bodku. Hráči by nemali vedieť, akú farbu má ich bodka.

2. Keď otvoria oči, študenti nemôžu rozprávať, môžu používať len neverbálnu komunikáciu.
3. Povedzte hráčom, aby sa pospájali do skupín s ďalšími, ktorí majú na čele bodku rovnakej farby. Hráči podľa reakcie ostatných postupne prichádzajú na to, akú farbu asi má bodka, ktorá je prilepená na ich čele.
4. Učiteľ by si mal všimnúť toho, kto dostane bielu bodku. Mal by to byť študent, ktorý je dostatočne zhovorčivý. Mal by vedieť zvládnuť túto nepríjemnú situáciu a podeliť sa o pocity, keď ostal v skupine osamelý.

Vyhodnotenie:

Pomôžte skupine pri skúmaní jej pocitov, čo robili a čo sa naučili:

- Ako ste sa cítili v okamihu, keď ste po prvýkrát stretli niekoho s rovnakou farbou ako vy?
- Ako sa cítila osoba s farbou bez páru?
- Pomáhali ste si navzájom pri spájaní do skupín?
- Do akých rôznych skupín patríte vy, napr. futbalové tímy, školy, kluby...?
- Kto by v našej spoločnosti mohol reprezentovať osobu s farbou bez páru?

Alternatíva pre starších študentov:

Niektoré lepiace bodky nesú farebnú kombináciu, ktoré nemožno jednoznačne priradiť do jednej z farebných skupín. Pomaľujte niektoré z lepiacich bodiek farebnými pruhmi tak, že nie je jasné, či ide o oranžovú, žltú alebo červenú farbu. Študenti, ktorí majú na čele nalepenú bodku s takouto farebnou zmeskou, sa obyčajne stretávajú s ťažko čitateľnou reakciou. Niekedy ich prijímajú za členov inej farebnej skupiny, inokedy im naznačujú, že tam nepatria. Následná diskusia po tejto skúsenosti býva veľmi zaujímavá.

Stereotypy

Cieľ: Ukázať, ako prípadne môžu vyústiť do predsudkov.

Vek: 12+

Trvanie: 30 min

Miesto: trieda

Pomôcky: papiere, ceruzky, veľké papiere

Inštrukcia:

1. Povedzte študentom, že teraz budete čítať sériu slov a požiadajte ich, aby ku každému z nich napísali svoje prvé asociácie. Upozornite ich, aby svoje odpovede necenzurovali, len píšú, čo im skutočne napadá k danému slovu.
2. Čítajte nasledujúce slová a vždy žiakom ponechajte krátky priestor na zapísanie asociácií: Futbalový fanúšik, nezamestnaný, dôchodca, cudzinec, doktor, študent, kopáč, vidiečan, zlodejček, atlét, utečenec, terorista, atď.
3. Žiakov rozdeľte do menších skupín (3 – 5 osôb) a vyzvite ich, aby zo zoznamu, ktorý si vytvorili a spoločne spísali vo svojej skupinke počas cca 5 min, čo najviac charakteristík priradili k jednému zo spomínaných slov. Jedna skupina môže napríklad viac rozobrať asociácie spojené s pojmom dôchodca, iná utečenec.

Požiadajte ich, aby svoje charakteristiky ohodnotili: zelenou farbou zakrúžkujte tie vlastnosti, ktoré vnímate ako pozitívne, modrou farbou – negatívne, ak sa nemôžete dohodnúť, alebo ak vnímate, že vlastnosti sú neutrálne, potom ich neoznačujte.

Skupiny by mali zapisovať svoje poznámky na veľké papiere, ktoré je možné následne vyvesiť.

4. Prediskutujte so žiakmi, do akej miery sú ich charakteristiky primerané. Napríklad, prečo sa domnievajú, že všetci futbaloví fanúšikovia musia byť muži alebo nezamestnaní – nevzdelaní. Rozveďte s nimi diskusiu na tému stereotypné predstavy, naše konanie pod vplyvom stereotypov a ako môžu stereotypy viesť k predsudkom a možnej diskriminácii.
5. Požiadajte svojich študentov, aby sa vrátili k pôvodným charakteristikám, ktoré si samostatne vytvorili na začiatku cvičenia. Na základe našej diskusie o stereotypoch sa teraz pozrite na svoje predchádzajúce odpovede. Sú niektoré z nich výsledkom vašich nevedomých stereotypov? Ako vzniká stereotyp, teda ustálená predstava o niekom, ktorú prisudzujeme celej kategórii ľudí? Ako si môžeme overiť, či určitý predpoklad o niekom je pravdivý? Na čo nám takéto overenie môže byť užitočné? Ako dochádza k situácii, že k stereotypu sa priradí negatívne hodnotenie a stáva sa predsudkom? Viete si spomenúť na takúto situáciu u seba alebo u ľudí vo vašom okolí?

Počúvame rozdielne veci

Cieľ: Uvedomiť si, aké je nebezpečné diktovať svoje názory a predstavy druhým.

Vek: 12+

Trvanie: 45 min

Miesto: trieda

Pomôcky: rôzne CD s hudbou, rádiomagnetofón

1. Povedzte žiakom, že sa na chvíľu stanú dídžejmi a budú vyberať najlepšie skladby.
2. Prehrajte im 10 rôznych hudobných skladieb (odporúčame rôzne hudobné žánre ako napr. metal, folklór, etno, hip-hop a pod.). Je vhodné, ak sú medzi skladbami aj piesne, ktoré v tejto chvíli v triede „letia“.
3. Každý skladbe venujte približne minútu. Žiakom nepovedzte, o akú hudbu ide. Žiaci si len zapisujú poradové číslo skladby.
4. Po vypočutí všetkých 10 skladieb majú žiaci prideliť 10 bodov najlepšej skladbe, 5 bodov druhej najlepšej a jeden bod tretej najlepšej skladbe. Zvyšných 7 skladieb nedostáva žiadne body.
5. Vyhodnotenie môžete spraviť nasledujúcim spôsobom: Oznamíte poradové číslo skladby a žiaci vám postupne jeden po druhom hovoria pridelené body. Týmto spôsobom sa zabezpečí, aby žiaci navzájom videli, kto dal ktorej skladbe koľko bodov. Keď všetci žiaci povedia k danej skladbe svoje bodové hodnotenie, môžete povedať interpreta a názov skladby.
6. Potom spočítajte body, ktoré jednotlivé skladby dostali, a vyhláste prvé tri miesta v „triednej hitparáde“.
7. Následne sa žiakov spýtajte, aké kritériá zvolili pri výbere najlepšej skladby. Povzbudzujte ich, aby povedali všetky svoje nápady a zapisujte ich na tabuľu (príklady niektorých kritérií: melódia, rytmus, text, popularnosť skladby, pocity...)
8. Žiakov sa spýtajte, ktoré kritérium považujú za najdôležitejšie na určenie poradia. Nechajte triedu, aby sa prejavilo čo najviac protichodných názorov.
9. Žiaci by mali v tejto chvíli jasne vidieť, že rozliční ľudia majú rozličné kritériá na výber hudby. Ak je to dostatočne zrejmé, predložte žiakom hypotetickú otázku: „Čo by sa stalo vo svete hudby, keby sme za jediné kritérium na posudzovanie pesničky určili napríklad len kvalitu textu?“ (Čisto inštrumentálne skladby by jednoducho prestali existovať)
10. Položte teraz žiakom otázky:
 - Boli v triede rozdielne pohľady na skladby?
 - Sú niektoré kritériá správne a iné nie?
 - Čo sa stane, keď jedno kritérium budeme považovať za jediné správne?

- Stalo sa niekedy v histórii niečo podobné, že bolo určené správne kritérium na posudzovanie „kvality“ človeka? (fašizmus, komunizmus, stredoveká kresťanská inkvizícia atď.)
11. Je vhodné žiakom na záver pustiť krátku ukážku z filmu, kde je vyobrazené posudzovanie ľudí na základe toho „správneho“ kritéria – rasa, pohlavie, triedna príslušnosť...

Galéria národov

Cieľ: Uvedomiť si, ako vznikajú stereotypy, ako vyzerá medzikultúrna komunikácia a ako vznikajú a ako sa odstraňujú predsudky.

Vek: 14+

Trvanie: 45 min

Miesto: trieda

Pomôcky: hárok na zapisovanie, papiere, farbičky

Každý z 20 študentov nakreslí obrázok človeka (Maďara, Róma, Afričana – podľa aktuálnosti) svojho veku v nejakom prostredí (škola, práca, mesto, domov a pod.) a potom o ňom napíše krátky príbeh. Výtvary sa zozbierajú a urobí sa z nich výstavka. Potom sa študenti spoja do skupín v počte 4 – 5. Rozdelia papier na 3 stĺpce s nadpismi: My, Oni, Oni aj My. Do prvého stĺpca uvedú zoznam charakteristík vlastnej etnickej skupiny, do druhého vlastnosti inej posudzovanej etnickej skupiny a do tretieho vlastnosti spoločné pre obe skupiny. Potom sa trieda spojí a na tabuľu sa zapisujú opäť do troch stĺpcov charakteristiky, ktoré skupiny vypichli, s udaním počtu rovnakých volieb.

Diskusia:

1. Akým spôsobom ste nakreslili (Arabov, Maďarov...)? Ako ste mysleli, že vyzerajú? Do akej miery sú to stereotypy?
2. V čom sa podľa vášho názoru Arab ... odlišuje od nás? Odkiaľ pochádzajú tieto predstavy?
3. Ako by ste sa cítili, keby ste boli Arabom ... a videli obrázky, príbehy v tejto triede. Vysvetlite.
4. Akým spôsobom naše stereotypy škodia Arabom ...?
5. Čím stereotypy o Araboch ... ubližujú nám (strach, nepriateľstvo, nedostatok poznania)?³

3 Podľa Evy Nakhlé (in Rapoš, I. (ed.) a kol. : Výchova k ľudským právam. Príručka pre učiteľov. MRG Bratislava, 1994)

Rovnaký štart?!

Cieľ: Priblížiť žiakom rôzne okolnosti, ktoré môžu viesť k sociálnemu vylúčeniu a nožnej diskriminácii.

Vek: 14+

Trvanie: 30 min

Miesto: trieda, ihrisko

Pomôcky: lístôčky s jednotlivými rolami, krieda

Inštrukcia:

Postavte všetkých žiakov vedľa seba, za akúsi pomyselnú štartovaciu čiaru. Z klobúka ich nechajte vybrať jednu z kartičiek, na ktorej je napísaná ich osobná rola. Požiadajte ich, aby nahlas nehovorili, koho predstavujú a požiadajte ich, aby sa „vžili“ do roly, ktorú majú napísanú na kartičke: „Predstavte si, ako asi vidí a prežíva svet osoba, ktorej opis máte na kartičke. Predstavte si, aké mala detstvo, v akom prostredí asi vyrastala, aké sú asi jej zážitky. Podľa tejto predstavy potom budete odpovedať na otázky, ktoré budem čítať.

Vysvetlite žiakom, že teraz začnete čítať opis rôznych činností. Ak sa domnievajú, že sa na týchto aktivitách môže osoba, ktorú reprezentujú, zúčastniť bez väčších ťažkostí, nech urobia krok vpred. Ak to tak nemôže byť, nech ostatnú stáť na mieste.

Príklady rolí, ktoré môžete rozdať v skupine (na porovnanie v skupine môžete rozdať rovnaké roly i niekoľkým žiakom):

- mladý muž trvale pripútaný k invalidnému vozíku
- 14-ročný Róm vyrastajúci v detskom domove
- 17-ročná dcéra, ktorej otec je závislý od alkoholu
- 22-ročný homosexuál
- nelegálny kubánsky utečenec
- 17-ročná dcéra úspešného majiteľa výrobné hračiek
- 25-ročná nezamestnaná rozvedená matka dvoch detí
- 21-ročný muž nedávno prepustený z väzenia
- 16-ročný syn českého veľvyslanca na Slovensku
- staršia pani židovského pôvodu

Príklady aktivít, ktoré postupne skupine prečítate:

„Kto z vás niekedy vo svojom živote...:

- mal výrazné finančné ťažkosti ... urobte krok vpred

- si mohol dovoliť „slušné“ bývanie, s telefónom a TV ... urobte krok vpred
- sa nebojí, že vás na ulici zastaví polícia ... urobte krok vpred
- viete, kam sa môžete obrátiť o pomoc, keby ste ju potrebovali ... urobte krok vpred
- si môže dovoliť primeranú sociálnu a zdravotnú starostlivosť ... urobte krok vpred
- si môže dovoliť ísť aspoň raz do mesiaca do kina alebo do klubu ... urobte krok vpred
- má pravidelný prístup na internet ... urobte krok vpred
- sa často bál, že ho napadnú, alebo budú obťažovať ... urobte krok vpred
- nikdy necítil diskrimináciu kvôli svojmu pôvodu ... urobte krok vpred
- si môže adoptovať deti ... urobte krok vpred

Diskusia:

Pri následnej diskusii sa spýtajte študentov, ako sa cítili v predpísanej role. Bolo to príjemné alebo nepríjemné? Prečo? Ako sa cítili tí, ktorí príliš nepostupovali. Čo im napadalo, keď ostatní šli vpred a oni stále ostávali na mieste. Stratili motiváciu? Čo bolo príčinou ich „vylúčenie“? Čo mohli ovplyvniť oni sami a čo už bolo nad ich sily? Ako svoju rolu interpretovali?

Ako ostatní vnímali svojich „nepohyblivých“ kolegov? Vnímali, že zatiaľ čo oni idú vpred, niektorí stále prešľapujú na mieste? Kedy sa o nich začali zaujímať? Porovnajte modelovú situáciu s realitou. Čo všetko môže viesť k sociálnemu vylúčeniu?

Cítili ste sa niekedy vylúčení? Domnievate sa, že k tejto situácii došlo na základe nejakého predsudku alebo diskriminácii?

Aký je rozdiel medzi predsudkom a legitímnym dôvodom, ktorý oprávňuje nemať niekoho v obľube?

Nový žiak

Cieľ: Zvýšiť citlivosť k inakosti.

Vek: 14+

Trvanie: 45+ min

Miesto: trieda

Pomôcky: papiere, ceruzky

Inštrukcia:

1. Do vašej triedy prišiel nový žiak, je to ... Vietnamec, (moslim, Róm z neďalekej osady, chlapec na invalidnom vozíčku...), máte neobmedzené možnosti napísať, čo všetko môže škola/trieda urobiť pre jeho/jej optimálne začlenenie.
2. Rozdeľte žiakov do skupín, požiadajte ich, aby si vybrali určitý typ nového spolužiaka a ponecháte im 10 – 15 min na zváženie jeho prípadných potrieb a možností školského prostredia.
3. Nechajte skupiny prezentovať jednotlivé návrhy. Ktoré z nich je možné uskutočniť v skutočných podmienkach bez asistencie učiteľov?
4. Zdôraznite výhody multikultúrneho spolužitia, integrácie (pre menšinu i väčšinu), potrebu plnohodnotného vzťahu, nielen byť v role komu sa pomáha, ale aj vytvárať priestor na rovnocenné stretávanie sa.

Alternatíva hry pre mladších žiakov:

Ak je diskusia príliš všeobecná, hru možno doplniť príbehom. Pri tejto alternatíve sa môžeme odraziť od konkrétneho príbehu.

Inštrukcie:

1. Prečítajte nasledujúci príbeh. Potom rozviňte diskusiu s celou skupinou a použite otázky za príbehom.

Tereza bola sklúčená. v triede bolo nové dievča a jej učiteľka ju práve požiadala, aby jej poukazovala nové prostredie a predstavila ju ostatným študentom. Zvyčajne by si Tereza myslela, že je skvelé pomôcť učiteľke uviesť niekoho nového, ale toto dievča bolo iné. Margaréta bola „strašidlo“. Mala mastné vlasy a nosila hrozné oblečenie. Mala príliš krátke nohavice a vyzeralo to, ako keby nosila staré chlapčenské tričko. Tereza sa hanbila, že ju s ňou uvidia. Nemyslela si, že Margaréta patrí do jej školy. Jednoducho nezapadala a Tereza ju aj trochu ľutovala. Rozhodla sa, že po škole sa musí stretnúť s jej rodičmi a poradiť sa s nimi, ako túto úlohu zvládnuť.

Otázky na diskusiu:

- Prečo si Tereza myslela, že Margaréta nezapadá?
- Myslíte si, že Tereza sa za Margarétu hanbila? Prečo?
- Je dôležité ľudí poznať pred tým, ako o nich robíte závery? Vysvetlite váš názor.
- Čo mohla Tereza urobiť, aby pomohla Margaréte, aby sa necítila odsunutá? Aký prínos by to malo pre Terezu? Aký prínos by to malo pre Margarétu?
- Čo asi povedali Tereze rodičia Margaréty? Aká asi bola ich rada?
- Je tento príbeh plný predsudkov? Prečo áno, prečo nie?

Stratiť niečo dôležité

Cieľ: Rozvinúť súcit s osobami, ktoré niečo dôležité vo svojom živote stratili.

Vek: 12+

Trvanie: 45 min

Miesto: trieda

Pomôcky: papiere, ceruzky, pastelky

Inštrukcie:

1. Nech študenti nakreslia niečo, čo je pre nich veľmi dôležité. Môže to byť obrázok ich domova, školy alebo čohokoľvek iného, čo je v ich živote veľmi významné. Odhovorte študentov od toho, aby kreslili obrázky ľudí. Nech nakreslia čo najviac vecí a prostredie, ktoré je pre nich dôležité. Dajte im dost času na to, aby obrázky urobili také detailné a vypracované, ako chcú.
2. Keď sú obrázky dokončené, študenti ukážu, čo nakreslili, celej skupine. Keď sú všetky obrázky predstavené, nech študenti naukladajú svoje obrázky na kopu vpredu v miestnosti.
3. Povedzte študentom, že teraz všetky ich obrázky roztrháte. Zistite, aký je to pocit, keď niečo, na čoho vytvorení tvrdo pracovali, bude teraz zničené. Opýtajte sa ich, či si myslia, že je to fér. Preskúmajte, do akej miery zničenie ich obrázkov môže byť podobné zničeniu niečoho, na vytvorení čoho pracovali tvrdo ľudia a komunity. Na záver povedzte študentom, že v skutočnosti sa nechystáte zničiť ich obrázky, ale vystaviť ich v miestnosti ako pamiatku na to, aké majú v živote ľudí miesta a veci, ktoré sú pre nich výnimočné a nikto nemá právo ich zničiť.

Babylonská veža

Cieľ: Pomôcť žiakom pochopiť, aké problémy vznikajú pri škatuľkovaní ľudí.

Vek: 10+

Trvanie: 45 min

Miesto: trieda

Pomôcky: veľa priestoru, lepiaca páska, kartičky alebo malé kúsky papiera (každý z triedy musí mať kartičku alebo papierik). Na kartičky napíšte jednu z týchto viet: *Usmej sa na mňa! Zamrač sa na mňa! Urob grimasu a povedz mi, že nič neviem! Počúvaj všetko, čo poviem! Opakuj všetko po mne! Hovor stále o niečo inom! Nepočúvaj nič z toho, čo poviem! Rozprá-*

vaj sa so mnou ako so šesťročným! (Rovnakú vetu môžete napísať na viac kartičiek, ide o to, aby každý žiak mal nejakú vetu.)

1. Každému žiakovi dajte jednu kartičku s nápisom a povedzte mu, aby ju nikomu neukazoval.
2. Každému dajte kus lepiacej pásky.
3. Každý žiak prilepí svojmu susedovi kartičku na chrbát tak, aby ju dotyčný určite nevidel.
4. Rozdeľte triedu do skupín po 4 – 6 žiakov a povedzte im, že budú mať za úlohu v skupinke vytvoriť a ukázať „pohybujúce sa súsošie“. Témou súsošia má byť čo najlepšie znázornenie situácie, ako deti pomáhajú rodičom upratovať byt atď. Na prípravu súsošia majú 15 minút.
5. Každá skupina sa dohodne, aké pohybujúce sa súsošie na túto tému vytvorí.
6. Žiaci v každej skupine musia pri tvorení sochy spolupracovať. **Každý žiak sa musí správať ku každému z ostatných podľa toho, čo má žiak napísané na kartičke na chrbte.** Predpokladajme, že Janko má na kartičke napísané „Povedz mi, čo mám robiť.“ To znamená, že každý, kto uvidí Janka, mu opakovane povie, čo má robiť.
7. Asi po 15 minútach povedzte žiakom, aby sa posadili na svoje miesta. Každá skupina potom postupne predvedie ostatným svoje pohybujúce sa súsošie. Žiaci majú neustále na chrbtoch svoje kartičky a nevedia, čo je na nich napísané. Každý sa musí správať aj naďalej podľa toho, čo má spolužiak napísané na chrbte.
8. Len čo každá skupina predvedla svoju živú sochu, pochváľte ich za súsošia a začnite s nimi diskutovať, ako vyzerala príprava súsošia.
9. Na záver so žiakmi diskutujte:
 - Aký to bol pocit, keď s vami zaobchádzali určitým spôsobom?
 - Požiadajte žiakov, aby povedali, čo si myslia, že mali na napísané kartičkách. Ako toto označenie ovplyvnilo výkonnosť skupiny? Požiadajte žiakov, aby si teraz dali dolu kartičky a pozreli sa, čo na nich bolo napísané.
 - Bola by vaša skupina výkonnejšia, keby ste nemali označenie na chrbtoch? Prečo áno a prečo nie?
 - Dávajú ľudia „nálepky“ aj v živote? Označujú deti a dospelí ostatných ako dobrých, zlých, panovačných, milých alebo príjemných bez toho, že by ich dobre poznali?
 - Čo je zlé na označovaní (škatulkovaní) ľudí?
 - Máte nejakú osobnú skúsenosť s tým, že vás niekto nejakým spôsobom, ktorý sa vám nepáčil, zaškatulkoval? Akú?
 - Predpokladajme, že si niekto o vás myslí, že ste zlý človek, pretože máte

hnede vlasy. Ako by ste mohli zmeniť pohľad tohto človeka?

- Kde získavame názory na ostatných? (Od priateľov, rodičov, súrodencov, učiteľov atď.)
- Je ľahké alebo ťažké zbaviť sa nálepky, ktorá sa už stala známou? Ako sa jej môžete zbaviť⁴

Vlakom po Európe

Cieľ: Pomôcť žiakom vnímať osobné i skupinové predsudky k ostatným ľuďom a k menšinám. Uvedomiť si, ako prvý dojem alebo negatívna skúsenosť poznamenáva naše budúce správanie.

Vek: 12+

Trvanie: 45 – 90 min

Miesto: trieda

Pomôcky: kópia pracovného listu *Vlakom po Európe*, ceruzka pre každého žiaka

Na aktivitu si vymedzte minimálne 60 minút; pokiaľ však plánujete detailnejší rozbor, počítajte radšej s dvoma hodinami. Optimálna veľkosť skupiny sa pohybuje od 7 do 40 osôb podľa počtu lektorov. Na podnietenie diskusie o predsudkoch, stereotypoch, rôznych hodnotách a limitoch našej tolerancie využíva hra známu a často prežívanú situáciu spoločného cestovania.

1. Rozdajte žiakom kópie scenára a prečítajte im zadanie.
2. Nechajte žiakov samostatne si vybrať troch cestujúcich, s ktorými majú záujem cestovať, a troch, ktorým by prednosť rozhodne nedali.
3. V okamihu, keď sa každý žiak samostatne rozhodne, vyzvite ich na vytvorenie malých skupiniek v počte 4 – 5 ľudí.
4. V skupinách si študenti navzájom povedia svoje osobné voľby a zdôvodnia kritériá, podľa ktorých spolucestujúcich uprednostňovali.
5. Nechajte skupine čas na vytvorenie spoločného listu cestujúcich (troch, s ktorými chcú cestovať, a troch, s ktorými v žiadnom prípade nechcú), na ktorom sa všetci členovia skupiny zhodli.
6. Vo veľkej skupine potom spoločne porovnajte prácu jednotlivých skupiniek, všimajte si uplatnených kritérií na výber, spoločných znakov, aj tých, na ktorých sa žiaci nemohli dohodnúť.
7. Pri hodnotení môžete vyzdvihnúť fakt, že na posúdenie každého cestujúceho

4 modifikované podľa: Šišková, T., ed.: *Výchova k toleranci a proti rasizmu*. Sborník. Portál, s. r. o., Praha, 1998

nebol dostatok potrebných informácií, ktoré by sme pravdepodobne získali pri dlhšom rozhovore (analogia na prvý dojem, stručné informácie z novín a televízie atď.)

8. Na záver diskutujte pomocou nasledujúcich otázok:

- Aké ste uplatnili kritériá na svoje osobné rozhodnutie? Zmenili ste ich pri práci v skupine?
- Ako sa vám podarilo v skupine dohodnúť? Čo vám pomáhalo a čo vašej dohode bránilo?
- Aké stereotypy k možným spolucestujúcim sa objavovali? Vedú podľa vášho názoru stereotypy k negatívnym predsudkom?
- Ako možno zužovať predsudky?

Vlakom po Európe – inštrukcia:

Nasadli ste do rýchlika Tuzemsko a vydali ste sa na týždennú cestu z Lisabonu do Prešova. Kupé, v ktorom cestujete, musíte obývať spolu s tromi ďalšími cestujúcimi. Ktorým z uvedených cestujúcich by ste dali prednosť?

Každý si sám vyberte troch cestujúcich, s ktorými by ste cestovali najradšej, a troch, s ktorými by sa vám cestovať nechcelo vôbec.

- Srbský vojak z Bosny
- Obézny švajčiarsky bankový špecialista
- Taliansky diskotékar, ktorý má zrejme kopu dolárov
- Afričanka, ktorá predáva kožené výrobky
- Mladý umelec, HIV-pozitívny
- Róm cestujúci na Slovensko
- Baskický nacionalista, ktorý pravidelne jazdí do Ruska
- Nemecký rapper, ktorý vedie nezávislý spôsob života
- Slepý muzikant z Rakúska, ktorý neustále hrá na ťahaciu harmoniku
- Ukrajinský robotník, ktorý sa nechce vrátiť domov
- Rumunka v strednom veku, ktorá je bez víza s ročným dieťaťom v náručí
- Holandská svojrázna feministka
- Skinhead zo Švédska, ktorý je zrejme pod vplyvom alkoholu
- Futbalový fanúšik z Belfastu, očividne idúci na futbalový zápas
- Poľská prostitútka z Berlína
- Francúzsky farmár idúci s košíkom plným poriadne uležaného zapáchajúceho syra
- Kurdský utečenec žijúci v Nemecku, ktorý je na ceste do Líbye
- Slovenský emigrant, ktorého práve prepustili z portugalského väzenia

Skutočné Slovensko

Cieľ: Pomôcť žiakom porozumieť, ako vznikajú národné stereotypy a ako vzniká obraz národa, ktorý sa prezentuje na verejnosti. Zčať hovoriť o témach, na ktoré je Slovensko citlivé a kde môžu vznikať falošné stereotypy.

Vek: 14+

Trvanie: 60 min

Miesto: trieda

Pomôcky: papiere A4, farbičky

Postup:

1. Rozdeľte triedu na podskupiny po 4 – 5 študentoch.
2. Každá z podskupín dostane nasledujúcu inštrukciu:

Predstavte si, že ste založili cestovnú kanceláriu s názvom Skutočné Slovensko. Od bežných turistických agentúr sa líši. Zameriava sa na mladých ľudí vo veku 15 až 20 rokov z blízkeho i z ďalekého zahraničia a jej atraktivita spočíva v tom, že klientom ukazuje skutočné Slovensko – bez príkras. Ukazuje zaujímavé, pekné i menej pekné miesta na Slovensku a umožňuje im tak pochopiť, ako na Slovensku žijú bežní mladí ľudia. Ukazuje skutočný život, nielen pekné turisticky atraktívne miesta.

Vašou úlohou je zostaviť dvojdňovú trasu mikrobusedom po Slovensku pre 10-člennú skupinu 15- až 20-ročných ľudí zo zahraničia, ktorí chcú spoznať, ako na Slovensku v mestách i na vidieku žijú bežní mladí ľudia. Vymyslíte trasu s 5 – 6 zastaveniami, ktorá by umožnila podať obraz o typickom živote – radoostiach aj starostiach mladých Slovákov.

Dve takéto trasy môžu byť napríklad:

- návšteva Centrálného trhoviska v Bratislave, zastavenie s ukázkou historického šermu na Bojníckom zámku, nočná návšteva rapového koncertu vo Zvolene, zastavenie sa na úrade práce v Prešove, výstup na Gerlachovský štít, obhliadka grafiti na verejných budovách v Žiline...
- návšteva učňovskej školy odborov mäsiarov/údenárov v Nitre, 2 hodiny squashu v Piešťanoch, návšteva drevených kostolíkov na Spiši, zastavenie sa v rómskej osade, návšteva obchodu s alkoholom vo Zvolene, návšteva utečeneckého tábora v Gabčíkove...

3. Každá skupina si prediskutuje a vymyslí atraktívnu trasu. Ďalšou úlohou je zostaviť ponukový leták cestovnej kancelárie pre túto trasu. Na papier A4 má skupina napísať miesta zastavení a ilustrovať ich malými farebnými kresbami.
4. Každá skupina predstaví svoj ponukový leták a farbisto opíše, prečo ponúkajú práve tieto zastavenia. Vysvetlia, prečo tieto miesta dobre ilustrujú radoosti a starosti mladých Slovákov a Sloveniek.

5. Celá trieda pod vedením učiteľa diskutuje, odvoláva sa na javy zobrazené v le-tákoch a snaží sa odpovedať na otázky: Bolo ťažké vybrať miesta zobrazujúce život mladých ľudí? Prečo?

- Ktoré miesta ukazuje Slovensko rado, o ktorých sa veľmi nehovorí?
- Ako nás obyčajne vidia cudzinci? Aké o nás majú stereotypy? Prečo?
- Ako sa obyčajne vidia Slováci? Aké o sebe máme stereotypy? Prečo?
- Na ktoré miesta a javy na Slovensku by sme mali byť hrdí?
- Za ktoré miesta a javy na by sme sa mali hanbiť?
- Čo sa dá robiť, aby sme zmenili niektoré nepriaznivé stereotypy o Slovákoch?

Rolové hry zamerané na situácie stretávania sa odlišných kultúr

V modelovom hraní rolí sa študenti majú prísne držať úloh predpísaných v inštrukcii. Najčastejšie učiteľ rozdelí skupinu na podskupiny a každá podskupina v diskusii pripraví stratégiu pre „bráča“, ktorý ju potom s ostatnými „bráčmi“ zahrá v scénke pred celou triedou. V následnej analyzujúcej diskusii by mal učiteľ vždy najprv dať priestor na spätnú väzbu protagonistom a potom ostatným študentom, ktorí pozorovali scétku zvonku. Učiteľ by si mal zvlášť dať pozor, aby sa analyzovalo prehrávané správanie a nie osobnosť „bráčov“.

Hranie rolí býva jeden z najúčinnějších postupov učenia, ale vyžaduje veľkú citlivosť pre zvládanie dynamiky skupiny zo strany učiteľa. Účasť v hraní rolí má byť vždy dobrovoľná, učiteľ nemá študentov k prehrávaniu pred ostatnými žiakmi nútiť alebo manipulovať. Ak sa im do prehrávania rolí nechce, alebo s tým majú zlé skúsenosti, spravidla sa nedá nič robiť a treba to rešpektovať.

RU-FA-RU-FA

Cieľ: Uvedomiť si, aké odlišné môžu byť kultúry, ako vyzerá medzikultúrna komunikácia a ako vznikajú a ako sa odstraňujú predsudky.

Vek: 14+

Trvanie: 90 min

Miesto: na realizáciu tohto cvičenia potrebujeme dve miestnosti (triedy) a aktivitu vedú súbežne dvaja učitelia, ktorí sa väčšinu času zdržujú každý v inej triede

Pomôcky: žolíkové karty (tak, aby v kultúre RU dostal každý študent minimálne 7 – 8 kariet náhodne rozdaných), sada hocijakých kariet pre kultúru FA (vhodné sú úplne neznáme karty), sada žltých kariet na jednu triedu s počtom žiakov cca 30 (ktorá sa potom delí na RU a FA), pričom stačí 20 žltých kariet (10 pre RU a 10 pre FA), označenie spoločenstiev (pleťové farby, odznak, stužka, členka a pod.), zápalky.

Ak chceme z hry vyťažiť čo najviac, môžeme využiť aj videokameru a zariadenie na premietanie nasnímaného materiálu. Diskusie v triedach môžeme snímať a záznamy neskôr analyzovať v spoločnej diskusii.

Postup

Študenti sa rozdelia na dve skupiny, skupinu RU a skupinu FA. Každá z nich predstavuje odlišné kultúrne spoločenstvo.

Skupina RU, ktorej členovia sa označia nejakým symbolom (farbou na líci, odznakom, šatkou, páskou na rukáve a pod.), prejde do inej miestnosti s jedným učiteľom.

Skupina FA, ktorej členovia sa označia iným symbolom, zostáva v pôvodnej miestnosti s iným učiteľom. Každá skupina má **15 minút na zvládnutie** pravidiel svojho spoločenstva podľa textu, ktorý dostane k dispozícii. Potom sa začína aktívna časť hry. Všetci študenti (súčasne v oboch skupinách) začínajú hrať svoje roly, t. j. členov spoločenstva RU alebo FA. Po zvládnutí pravidiel fungovania skupín (prijatie hodnôt, noriem a komunikačných spôsobov spoločenstva RU alebo FA) vysiela každá zo skupín súčasne svojho vyslanca do druhej kultúry **na 3 minúty**. Úlohou vyslancov je nadviazať kontakt s druhou kultúrou a dozvedieť sa o nej čo najviac. Potom sa vyslanci vracajú do svojho spoločenstva, kde všetci prestanú hrať členov svojej kultúry. V každej skupine referujú vyslanci o svojich pozorovaniach a členovia spoločenstva diskutujú o možných charakteristikách druhej kultúry, súčasne dávajú inštrukcie ďalšiemu vyslancovi, čo si má v rámci svojej misie všímať. **Po 10 minútach** odchádzajú do druhej kultúry ďalší vyslanci **na 2 minúty**. Kultúry sa môžu od seba navzájom učiť – napríklad niektoré komunikačné znaky, prejavy a pod., vyslanci si môžu pri návštevách overovať ich význam. Pri prvej návšteve vyslanci môžu používať iba prvky svojej domovskej kultúry. Po návrate ďalších vyslancov nasleduje opäť diskusia, spresňovanie obrazu druhej kultúry v skupinách, výber a príprava ďalších vyslancov, tentoraz dvoch za každú skupinu, ktorí navštívia druhú kultúru na 3 minúty. Po ich návrate má každá skupina za úlohu napísať čo najpresnejšiu charakteristiku druhej kultúry, úlohou učiteľov je pozorovať dianie v skupinách a zaznamenávať výroky vyslancov a obsah diskusie po každom kole. Skupiny sa na záver spoja, prezentujú si navzájom svoje charakteristiky druhej kultúry. Diskutujú o tom, čo sa dialo, ako si rozumeli, v čom sa mýlili a pod. Učitelia zverejnia svoje pozorovania.

Texty pre študentov:**Pravidlá pre skupinu RU:**

Príslušníci kultúry RU neprejavujú žiadne emócie, ich jedinou potrebou a záujmom je výmenný obchod, všetci členovia kultúry sa snažia získať čo najväčší majetok. Majetok predstavujú bežné žolíkové karty (len od 2 po 10; J, Q, K, a sa nepoužívajú) a žlté kartičky rovnakej veľkosti ako žolíkové karty bez akéhokoľvek symbolu či označenia. Číslo na karte vyjadruje jej hodnotu - najmenšia je karta 2, najvyššiu hodnotu zo žolíkových kariet má karta číslo 10 bez ohľadu na farbu (všetky čísla rovnakej farby majú rovnakú hodnotu), čiže dvojka zodpovedá hodnote dvoch bodov (dvoch jednotiek bohatstva), sedmička hodnote siedmich bodov bohatstva. Osobitnú hodnotu však má žltá karta. Kým žolíkové karty predstavujú bohatstvo vyjadrené v číslach (teda peniaze), žltá karta predstavuje zlato. Jej hodnota je dvadsať bodov.

Spoločenstvo RU využíva špeciálnu komunikáciu – jej členovia nepoznajú celé slová. Používajú niekoľko komunikačných znakov, ktoré im vystačia na všetko, čo potrebujú, t. j. na obchod. Priebeh obchodu: vždy jeden ktorýkoľvek člen kultúry môže osloviť kohokoľvek z danej kultúry, ten mu spravidla odpovedá. Znamená to, že aj ten druhý chce obchodovať. Osoba, ktorá obchod začala, vyjadří, čo chce (vyjadrovanie požadovanej hodnoty – špeciálny úkon, viď nižšie). Ak druhá osoba túto hodnotu (t. j. presnú kartu) má, bez váhania ju partnerovi dá. Ten si ju založí medzi svoje karty a kontakt sa končí špeciálnym rituálom. Potom môže začať obchod/kontakt druhá osoba voči prvej, alebo voči inej, rovnako môže začať obchod iniciátor s niekým ďalším. Hra nie je súťažou o získanie najväčšieho počtu bodov, je simuláciou reality, obchod má vyjadriť charakteristiku danej kultúry RU. obchod neustále pokračuje. Spočítavajú sa len čísla červené alebo čierne, štyri farby tak, ako sa bežne pri hraní karát používajú, sa zjednodušujú len na čierne a červené podľa farby označenia hodnoty. Ak má osoba napríklad srdcovú (t. j. červenú) štvorku, päťku a šesťku a žiadne iné v poradí za sebou idúce karty, bude hľadať červenú sedmičku alebo trojku tak, aby si ich mohla spočítať a vytvoriť majetok, za sebou idúce čísla vyjadrujú majetok, čím väčší je súčet hodnôt za sebou idúcich červeno alebo čierne označených kariet, tým väčší je majetok, a o to v kultúre RU ide. Žlté karty sa rátajú vždy. Na začiatku hry sa karty rozdeľujú náhodne.

Komunikačné prejavy kultúry RU:

- význam **nadväzujem kontakt** – t. j. chcem obchodovať: *obe ruky sú pred vlastným trupom vodorovne, ohnuté v lakťoch, akoby vytvárali pred telom malý pult, ruky sa navzájom nedotýkajú, jedna je vyššie, pohyb vpred a vzad, naraz jedna dopredu a druhá dozadu, dva až trikrát za sebou;*

- význam **nerozumiem** – *spustená pravá ruka popri tele a jej krútenie v smere hodinových ručičiek dva až trikrát;*
- význam **akceptujem návrh na kontakt/obchod** – t. j. začiatok komunikácie (rovnako ako pri nadväzovaní kontaktu): *obe ruky pred vlastným trupom vodorovne, ohnuté v lakťoch, akoby vytvárali pred telom malý pult, jedna druhej sa nedotýka, jedna vyššie, pohyb vpred a vzad, naraz jedna dopredu druhá dozadu, dva až trikrát za sebou;*
- význam **vyjadrenie požiadavky** – t. j. ak ako kupujúci chcem napr. kartu čiernu 7, vyjadrím to takto: najprv sa predstavím, poviem prvú slabiku svojho krstného mena (napr. Jana povie „ja“ Katarína povie „ka“), potom „*lusknem prstom*“ a poviem „*čie - čie*“ - lusknutie znamená 5, každé čie znamená jednu hodnotu, t. j. lusknutie 5 + dvakrát čie - žiadam čiernu (hociktorú z dvoch možných) sedmičku. Ak je žiadaná napríklad trojka červená, žiadateľ povie po predstavení „*če-če-če*“, ak je požadovaná čierna štvorka povie sa „*čie-čie-čie-čie*“ a je jasné, že ide o čiernu. Trochu iné pravidlo platí na päťky, tam sa uspokojíme s lusknutím - platí pre všetky päťky, ak nenasleduje ďalšia slabika. Rovnako sa žiadajú všetky desiatky – len dvojitém lusknutím (po predchádzajúcom nadviazaní kontaktu a predstavení) Žltú kartu možno žiadať, ak máme spolu alebo na jednej karte hodnotu 10, napríklad mám srdcovú 4, pikovú 5 a srdcovú 6 (všetky tri sú červené), mám spolu viac než desať, a tak môžem žiadať žltú kartu. Ak mám aspoň jednu desiatku, môžem si žltú žiadať tiež. Po predstavení poviem „*zla*“ (skratka zo slova zlato) a požiadam o kartu, ak partner súhlasí s kontaktom – *zatočí rovnako rukou*, predstaví sa *prvou slabikou svojho mena*, a ak má, dá žiadanú kartu. Ak ju nemá, nasleduje iný znak (pozri význam - nemám kartu), potom sa rozlúčia (pozri rozlúčka);
- význam **nemám kartu** – partner, od ktorého sa žiada karta napr. červená srdcová deviatka (*lusknutie + če-če-če-če*) a on ju nemá, odpovedá *nemám kartu* takto: *pravú ruku položí na vlastné ľavé rameno;*
- význam **rozlúčka** – ukončenie komunikácie, obchodu: *prudký pohyb hlavy nahor* (pohľad na strop);
- význam **odmietam komunikovať** (používa sa, ak styk s partnerom z akýchkoľvek dôvodov nevyhovuje), je rovnaký ako končím rozhovor: *prudký pohyb hlavy nahor* (pohľad na strop).

Charakteristika kultúry RU:

- racionalita, žiadne emócie, nič ich nevyvedie z rovnováhy
- demokratická štruktúra: všetci sú si rovní, nik nemá väčšie práva
- dominantné hodnoty: obchod a majetok

- komunikácia: len neverbálna a zameraná len na výmenu tovaru
- všetci sa ženu za majetkom.

Pravidlá pre kultúru FA:

Kultúra FA má karty, ktoré neslúžia na nič, majú ich len tak, hrajú sa s nimi, rozdávať si ich, stavajú si z nich domčeky atď. Rovnako narábajú aj so žltými kartami. Dve karty sú však výnimočné (ich určenie nie je dôležité, je jedno, čo na nich je), jednu z nich má vodca (určený učiteľom) a používa ju, kedy sa mu zachce. Komu ju ukáže, ten sa stáva vyhnancom a musí odísť, napr. dozadu za skriňu, za stôl, pod lavicu. Naspäť ho privoláva opäť tým, že mu ukáže kartu (ako vo futbale pri vylučovaní, v tejto hre sa „vylúčení“ pozývajú aj späť). Druhá karta koluje medzi ľuďom (všetci ostatní okrem vyvoleného – vodcu). Nik ju však nechce mať, lebo karta predstavuje nejaké tabu, niečo, čo sa nepatrí, nik to nechce mať pri sebe. Ak ju vodca u niekoho vidí, obyčajne za to nasleduje pre držiteľa karty vyhnanstvo. Je to však vždy len vôľa vodcu – do vyhnanstva môže človeka poslať aj za „nič“, alebo nemusí, aj keď niekto vlastní nežiaducu kartu, všetci sa usilujú tejto karty zbaviť, ale tak, aby to vodca nevidel. Okrem toho má vodca ešte zápalky – ak zapáli jednu zápalku, všetci sa musia okamžite schovať (za stoly, pod stoly, do kútov, za skrine). Zapálená zápalka znamená nebezpečenstvo. Vyhlasuje ho len vodca, nikdy si nedá na toto právo siahnuť od iných. Jediný má tiež právo zrušiť poplach – tlesknutím, vtedy všetci opúšťajú úkryt a pokračujú v bežnom „živote“.

Kultúra FA je autokratická, vodca má neobmedzené práva, nik ho nesmie „osloviť“, on „oslovuje“, koho chce. Ženy sa nesmú obracať na mužov, muži na ženy áno. Pojem osloviť je v úvodzovkách, pretože kultúra FA nepoužíva slová, ale len citoslovčia. Kultúra FA má jediný záujem: prejavovanie citov, jej členovia nepoznajú individuálny majetok, jedinou hodnotou je vyjadrovanie citu a podriadenosti (ženy mužom, všetci vodcovi).

Charakteristika kultúry FA:

- emocionálna kultúra
- hierarchická štruktúra s vodcom
- muži môžu oslovovať ženy, opačne je to neprípustné
- vodca nesmie byť oslovený nikým
- majetok nemá nijakú hodnotu, nepoznajú vlastníctvo.

Diskusia:

V závere hry sa diskusia sústreďuje na nedorozumenia vyplývajúce z odlišného vnímania reprezentantmi každého zo spoločenstiev (vnímanie obmedzované vlast-

nou skúsenosťou, projekcia - keď nie je nejaký stav dostatočne známy, ľudia majú sklon dokreslovať realitu podľa vlastného správania, vlastných vzorcov videnia sveta), interpretácia, vysvetľovanie dôvodov správania, podlieha etnocentrickému mechanizmu (v každom spoločenstve sa vyskytnú situácie, keď sa ľudia domnievajú, že práve ich kultúra je stredom sveta, všetko vôkol sa krúti okolo nich), v tejto hre to môže mať podobu výrokov „*sú to primitívni ľudia, vôbec nám nerozumejú*“. Môžu sa vyskytnúť aj výroky charakteristické pre mechanizmus sociálnej atribúcie (keď v spoločenstvách prevláda názor, že to, čo je v širšom meradle alebo na kultúrne, resp. etnicky zmiešaných územiach pozitívne, sem priniesla alebo vytvorila predovšetkým naša kultúra). Odraz tohto pohľadu možno vidieť vo výroku „*naša reč je výrečnejšia, musíme ju naučiť aj tých druhých*“, v diskusii možno ilustrovať fenomén „MY-VY“, t. j. príslušníci kultúry RU (rovnako ako členovia spoločenstva FA) hovoria o svojej skupine v prvej osobe množného čísla a o druhej skupine spolužiakov ako o skupine „oni“, vyjadruje to silný ľudský sklon vymedzovať sa voči ostatným skupinám a hľadať útočisko v skupine, ktorá dáva človeku istotu a cíti sa v nej dobre. Na tomto princípe vzniká mechanizmus vyhľadávania nepriateľov. Diskusiu možno smerovať k vzniku predsudkov voči iným kultúram.

Z hľadiska uvedenej témy je vhodné, ak záverečná časť diskusie vyústi do snahy charakterizovať predpoklady na vznik potreby pravidiel a výchovy k porozumeniu v spoločenstvách RU a FA.

Poznámky:

Hru väčšinou prijímajú a hrajú s potešením všetky vekové skupiny. Na jej zmysluplné využitie je veľmi dôležitá záverečná diskusia. Ak študenti sami porozumejú zákonitostiam medzikultúrnych vzťahov, je to veľmi dobré a nie je vhodné to zbytočne ďalej rozoberať. s odstupom času býva rozhodujúci práve zážitok z hry.

Pri zadávaní inštrukcie je vhodné zdôrazniť fakt, že nejde o súťaživú, ale simulačnú hru. Ak študenti začnú súťažiť, týka sa to predovšetkým kultúry RU, a budú napríklad podvádzat pri výmene kariet, hra môže stratiť svoj potenciál.

Pri rozbere je veľmi efektívne diskutovať o výrokoch členov skupín pri posudzovaní druhého spoločenstva a pri príprave na ďalšiu návštevu. Osvedčilo sa citovať výroky študentov doslovne a nadľahčene s miernym neútočným humorom. Je potom dobre zapisovať si výroky počas hry (s predchádzajúcim súhlasom študentov).

Hru je možné hrať aj s dvoma triedami, ak celkový počet študentov nie je väčší ako 40 ľudí. Vždy je však nevyhnutné pracovať v dvoch oddelených priestoroch za spolupráce dvoch učiteľov. Hra vyžaduje náročnejšiu prípravu, nielen zozbieranie a výrobu množstva pomôcok, ale aj prípravu učiteľov, ktorí zadávajú inštrukciu.

Ak sa však podarí, získané poznanie a skúsenosti predstihnú energiu investovanú do náročnej prípravy.

Utečenci

Cieľ: Umožniť študentom osobnú skúsenosť s postavením migrantov, príčiny a dôsledky ich migrácie. Zapojiť ich do diskusie k tomuto fenoménu.

Vek: 14+

Trvanie: 90 min

Miesto: trieda

Pomôcky: papiere, ceruzky, fotografie utečencov

Inštrukcia:

1. Rozdeľte triedu do 6 skupín, pričom 5 z nich bude reprezentovať žiadateľov o azyl, posledná - „tribunál“ bude rozhodovať o prípadnom udelení štatútu azylanta.
2. Piatim skupinám rozdajte fotografie utečencov. Ich úlohou je vymyslieť si príbeh „emigranta“ (kto je, koľko má rokov, aká je jeho profesia, prečo asi odchádza a prečo práve on/ona majú mať právo dostať na Slovensku azyl, čo tu hľadá a očakáva).

„Tribunál“ medzitým vypracuje kritériá, podľa ktorých bude jednotlivých žiadateľov posudzovať (ich požiadavky zostanú po celý čas pred ostatnými skupinami utajené).

3. Na asi 15 minút začnú jednotlivé skupiny predstupovať pred tribunál a zdôvodňovať svoju žiadosť o politický azyl. Tribunál počúva, môže klásť doplňujúce otázky (interview by malo trvať maximálne 7 min). Po predstavení všetkých skupín tribunál verejne vyberie jedného zo žiadateľov, ktorému udelí azyl, a vysvetlí svoje rozhodnutie. Až teraz odkrýva svoje kritériá a obhajuje ich opodstatnenie (tribunál by mal mať ohraničený čas na svoje rozhodnutie – asi 7 min).
4. Nasledujúca diskusia sa môže zaoberať týmito otázkami:
 - Zdá sa jednotlivým skupinám (utečencom) rozhodnutie tribunálu spravodlivé? Pokiaľ nie, tak prečo? Aká kritériá na prijímanie utečencov by určili oni?
 - Aké vyhliadky majú podľa študentov títo utečenci?
 - Ako by sa mali vyspelé krajiny správať k utečencom a migrantom?

Skupina študentov, predstavujúca tribunál, ktorý rozhoduje o osudoch žiadateľov, by sa mala vyjadriť k nasledujúcim otázkam:

- Ako sa im pracovalo pri výbere kritérií, podľa ktorých prisťahovalcov posudzovali?
- Bolo pre nich ťažké riediť sa nimi pri posudzovaní žiadateľov?
- Zdajú sa študentom spravodlivé?
- Podľa čoho pravidlá zostavovali?
- Ako budú postupovať voči odmietnutým žiadateľom, prípadne, čo im odporúčia?

Študenti by si počas cvičenia mali uvedomiť, koľko rozmerov má otázka utečenectva. Možnosť aspoň na chvíľu sa vžiť do situácie utečenca by im mala ukázať, že problematika má nielen ekonomický a politický, ale i morálny aspekt a že pre ňu neexistujú ľahké a väčšinou ani spravodlivé riešenia. Chceme, aby študenti vedeli, že všetci bez výnimky sa v budúcnosti ocitnú v role sudcov „tribunálu“, hoci len sprostredkovane a za pomoci ohraničených nástrojov parlamentnej demokracie a občianskej spoločnosti.

Oboznámte študentov s dôvodmi, prečo sa nás týka migrácia a utečenectvo. Diskutujte o osobných skúsenostiach s migráciou, napr. emigrácia príbuzného z ČSSR na západ, skúsenosť so spolužiakom či kamarátom prisťahovalcom a pod. Priblížte im súčasné počty utečencov, ktorým bol priznaný štatút azylanta za niekoľko posledných rokov a diskutujte, v čom je takáto politika správna a v čom nie.

Hádaj, kto príde na večeru

Cieľ: Analyzovať správy, ktoré sme dostali od vlastnej rodiny o ľuďoch z odlišného kultúrneho alebo sociálneho pozadia.

Vek: 14+

Trvanie: 45 min

Miesto: trieda

Pomôcky: papiere, kartičky s inštrukciou

Inštrukcie:

Veľkosť skupiny minimálne 8 ľudí, príprava kartičiek s úlohami, papiere a perá pre špeciálnych pozorovateľov.

1. Požiadajte 4 dobrovoľníkov, aby hrali úlohy (najlepšie po 2 z každého pohlavia) a 4 ďalších, aby boli špeciálnymi pozorovateľmi. Zvyšok skupiny je všeobecnými pozorovateľmi.

2. Povedzte každému zo špeciálnych pozorovateľov, aby sledoval osobu v jednej z úloh a zaznamenával argumenty, ktoré táto osoba použije. Rozhodnite, kto koho bude sledovať.
3. Rozdajte každému z hráčov jednu kartičku s úlohou a dajte im 2 až 3 minúty, aby sa do svojej úlohy dostali.
4. Pripravte scénu: dajte 4 stoličky do polkruhu a vysvetlite všetkým, že toto je obývačka rodinného domu a že budú sledovať rodinnú diskusiu. Začnite hru.
5. Na základe vývoja hry budete musieť rozhodnúť o tom, ako dlho ju necháte bežať. Dobrý čas je 15 minút.

Diskusia a vyhodnotenie:

Vyhodnotenie začnite kruhom hercov, nech povedia, ako sa počas hry cítili. Potom požiadajte každého z pozorovateľov, aby prečítal argumenty, ktoré každý z hercov používal, aby ostatných presvedčil o svojom postoji. Pokračujte všeobecnou diskusiou so všetkými. Môžete sa pýtať:

- Boli argumenty podobné tým, ktoré ste počuli vo vašej vlastnej rodine?
- Bolo by to iné, keby bol chlapec rovnakej farby pleti ako dievča
- Bolo by to iné, keby namiesto dievčaťa, ktoré privedie domov priateľa, to bol chlapec, ktorý domov privedie priateľku?
- Viete o niekom vo vašom okolí, kto sa ocitol v rovnakej situácii?

Dcéra

Rozhodli ste sa, že sa obrátite na vašu rodinu a oznámite im, že chcete žiť so svojím rómskym priateľom.

Situácia: Začínate hranie rolí. Oznámite rodine, že sa chystáte žiť so svojím priateľom, ktorý je Róm (alternatívne možnosti k tejto verzii sú – jej priateľom je černochoz z Mali žijúci na Slovensku, príp. zdravotne postihnutý mladík). Chcete bojovať proti predsudkom namiereným proti vzťahom mladých ľudí a najmä vzťahom mladých ľudí rôzneho pôvodu. Pripravte sa na stretnutie s členmi rodiny (alternatívou môže byť stretnutie so starou mamou). Dohodnite sa, ako najlepšie ich môžete presvedčiť, že „zmiešané“ spolužitie nie je nebezpečné. Pre lepšiu argumentáciu sa pokúste vžiť do ich situácie. Čoho sa rodina obáva, na čo by mohli zareagovať dobre? Čo všetko môžete urobiť pre to, aby mladíka prijali?

Mama

Vaša dcéra má rómskeho priateľa, s ktorým má veľmi vážny vzťah.

Situácia: Milujete svoju dcéru tak veľmi, že nerozumiете, ako vám to mohla urobiť. Podporujete svojho manžela vo všetkom, čo hovorí. Nehrozíte svojej dcére, skôr vám je ľúto, akú bolesť vám spôsobuje. Myslite si, že ju rómsky chlapec opustí a že bude veľmi trpieť.

Starší brat

Vaša sestra má rómskeho priateľa, s ktorým má veľmi vážny vzťah.

Situácia: v princípe sa nestaráte o to, či vaša sestra chodí s Rómom a vlastne aj obraňujete právo ľudí byť slobodnými pri výbere partnera. Keď však vaša mama hovorí, že on pravdepodobne vašu sestru opustí, začnete si myslieť, že by ju mohol využívať. Dáte najavo svoje obavy a chcete svoju sestru chrániť.

Otec

Vaša dcéra má rómskeho priateľa, s ktorým má veľmi vážny vzťah.

Situácia: Doma ste autoritou vy a vzťah vašej dcéry neschvaľujete. Reprezentujete hlavný morálny názorový prúd a je pre vás dôležité, čo na to povedia ľudia. Nepovažujete sa za rasistu, ale je niečo iné, ak sa vaša dcéra má vydať za Róma. Myslite ako prísny otec a argumentujte tak, ako by argumentoval on.⁵

Telocvik

Cieľ: Ujasniť si, aké sú možnosti postupu pri hroziacom konflikte skupín s inými náboženskými či kultúrnymi hodnotami.

Vek: 14+

Trvanie: 60+ min

Miesto: trieda

Pomôcky: papiere, ceruzky

Inštrukcia:

1. Prečítajte triede nasledujúci scenár: Do základnej školy v nastúpili po prázdninách do siedmej triedy dve dievčatá z Afganistanu. Výučbu zvládali dobre, len so slovenčinou mali problémy. Prvý vážnejší konflikt nastal pri hodine telocviku, keď sa dievčatá odmietli prezliecť a začať cvičiť. Učiteľ sa ich pokúšal presvedčiť všetkými možnými prostriedkami a nakoniec si pozval rodičov. Tí

5 námet pochádza z All different • All equal, Education Pack, European Youth Centre, 1995

sa za svoje deti postavili a začali požadovať výnimku z cvičenia. Argumentovali náboženskými dôvodmi, ktoré nedovoľovali dievčatám zapojiť sa do telesnej výchovy. Situácia sa viac a viac vyostrovala a postupne sa do diskusie zapojilo množstvo ľudí.

2. Rozdeľte žiakov do skupín a ponechajte im dostatok priestoru na spracovanie svojho stanoviska k celej záležitosti (pre lepšie naštudovanie danej problematiky je možné požiadať študentov, aby si svoje pozície pripravili až na ďalšiu hodinu, keď sa uskutoční moderovaná diskusia s cieľom vyriešiť vzniknutú situáciu v škole.

Záujmové skupiny, ktoré budú prítomné na moderovanej diskusii:

- a) Rodičia afganských dievčat
 - b) Triedna učiteľka a zástupcovia vedenia školy
 - c) Zástupcovia združenia Moslimovia SR
 - d) Zástupcovia ministerstva školstva
 - e) Zástupcovia miestneho Združenia rodičov školy
 - f) Profesionálni moderátori/ facilitátori diskusie
3. Pri moderovanej diskusii vyzvite zástupcov jednotlivých skupín na nájdenie východiska z danej situácie. Treba, aby ste vybraných facilitátorov pripravili na ich rolu a prípadne im pomohli v kľúčových momentoch. (Facilitátori by mali pomenovať cieľ stretnutia, dohodnúť sa na pravidlách diskusie, udeľovať slovo jednotlivým stranám sporu, uzavrieť diskusiu dohodami, na ktorých sa skupiny v spore zhodli.)
 4. V priebehu záverečnej spoločnej diskusie sa zamerajte na otázky, ktoré bolo zložité riešiť. Chýbali niektorej skupine informácie? Čo pomáhalo pri hľadaní riešení?

Grantová komisia

Cieľ: Ukázať, ako vznikajú stereotypy, ktoré môžu vyústiť do predsudkov.

Vek: 15+

Trvanie: 30 min

Miesto: trieda

Pomôcky: papiere, ceruzky, veľké papiere

Inštrukcia:

Vyhlasuje sa grantový program na zlepšenie vzájomného interkultúrneho spolužitia na Slovensku.

Grantová komisia vypracováva svoje kritériá, záujmové skupiny pripravujú svoje

projekty. Komisia dostane rad výborných projektov a je pre ňu skutočne ťažké zvoliť si ten najlepší. Rozhodne sa teda pozvať zástupcov troch záujmových skupín na obhajobu svojich projektov. Pred komisiu predstupujú jednotlivé skupiny so svojimi argumentmi...

Kým si skupiny pripravujú argumentáciu, grantová komisia si pripraví hodnotiace otázky a dohodne sa na kritériách na výber.

Roly:

a) Grantová komisia:

Vypracujte päť kritérií na výber najlepšieho projektu, ktorý by splnil ciele zadania. Projekt musí byť úspešný a pomáhať vzájomnému interkultúrnemu spolužitiu.

b) Skupiny:

Pripravte si argumentáciu na podporu vášho projektu. Prečo práve váš projekt najviac prispeje k zlepšeniu medzietnického spolužitia na Slovensku

- Kultúrna skupina... ponúka projekt Rómskeho hudobného festivalu
- Športová skupina... ponúka projekt boxerského Rómsko/slovenského športového klubu
- Televízna debata... ponúka projekt diskusného večera za účasti popredných odborníkov na tému Iné kultúry na Slovensku

Hry zamerané na otázky sociálnej spravodlivosti a na kritické myslenie

V tomto type hier ide viac o apel na porozumenie než prežívanie. Hry by mali podnecovať záujem študentov dozvedieť sa viac, vrátiť sa k diskutovanej problematike i mimo rámca školy. V príprave na tento typ aktivít by si učiteľ mal nastudovať viac poznatkov, než sa asi použije v samotnej hre a byť pripravený na rozširujúce diskusie neplánovaným smerom. Najväčšou výhrou je, ak sa po týchto aktivitách študenti pýtajú, kde by si o problematike mohli prečítať viac.

Kvadranty moci

Cieľ: Cvičenie má pomôcť uvedomiť si mocenské vzťahy v spoločnosti a úlohu občanov a inštitúcií v pomoci tým, ktorí sú slabší alebo znevýhodnení. Cieľom je tiež umožniť študentom, aby sa na dianie v spoločnosti nedívali len zo svojej osobnej perspektívy, ale začali uvažovať aj o svojej spoločenskej zodpovednosti.

Vek: 15+

Pomôcky: Hárok s tabuľkou so štyrmi kvadrantmi, niekoľko čerstvých novín pre každú podskupinu - v ideálnom prípade sa využijú denníky z toho dňa.

Čas: 60 min

Postup:

1. Vysvetlite cieľ aktivity a utvorte podskupiny po 4 až 5 študentoch. Rozdajte im hárk s tabuľkou (je priložená v závere tohto cvičenia) a noviny.
2. Požiadajte skupiny, aby si z novín vybrali jeden alebo dva články, ktoré sa zaoberajú „horúcou témou“ súvisiacou s problematikou, o ktorej sa hovorí v spoločnosti.

3. Požiadajte študentov, aby situáciu z rôznych strán analyzovali a pritom používali schému štyroch kvadrantov. Výsledok svojej diskusie by mali zaznamenať na tabuli alebo flip-charte.
4. Požiadajte každú skupinu, aby vo veľkej skupine prezentovala svoje analýzy. Po analýzach nasleduje diskusia.

Otázky na diskusiu:

- Ako sa darilo analyzovať „horúce témy“ z rôznych perspektív? Ako ste sa pri tom cítili?
- Čo ste sa naučili pri tom, keď iné podskupiny prezentovali svoje analýzy „horúcich tém“?
- Dá sa na problémy pozeráť objektívne a s odstupom?
- V ktorých otázkach alebo hodnotení javu ste sa v skupine zhodli ľahko a kde ste mali odlišné názory?
- Kto v spoločnosti by si mal občas urobiť podobné cvičenie?

<p>Obet': Komu (jednotlivcom, skupine ľudí, inštitúciám) sa v tejto situácii ublížilo, alebo kto sa môže cítiť ublížene?</p>	<p>Páchateľ: Kto (skupina ľudí, organizácia alebo inštitúcia v spoločnosti) sa v tejto situácii dopúšťa niečoho nepríjemného voči ostatným?</p>
<p>Zasahujúci: Kto (jednotlivec, skupina ľudí, inštitúcia) je ten, kto sa ozýva, upozorňuje na páchanie činu a/alebo pomáha tým („zachraňuje“ tých), ktorým sa v tejto situácii ublížilo, alebo sa ublížene cítia?</p>	<p>Nezúčastnený divák: Kto (jednotlivec, skupina ľudí, inštitúcie) je svedkom situácie bez toho, aby na ňu aktívne reagoval, alebo odpovedal?</p>

Čo vieme o rasách?

Ciel': Zistenie základných informácií o rasách a ich reprezentantoch, ich živote, charakteristikách a o predsudkoch v nás.

Vek: 12+

Trvanie: samotná hra trvá 30 – 45 min, ale pracovné skupiny si za domácu úlohu pripravia údaje do dotazníka. Domáca úloha sa im zadá niekoľko dní pred samotnou hodinou

Miesto: trieda

Pomôcky: pre každého žiaka pracovný list *Čo vieme o rasách*

1. Rozdeľte žiakov do 4 až 5 skupín. Dá sa to spraviť pomocou farebných kartičiek: 20 žiakom dajte vybrať z 22 farebných kariet: 5 zelených, 5 červených,

- 6 žltých, 6 modrých. (Farieb je viac, aby si mohli vybrať. Ak dáte rovnaký počet kartičiek, ako je žiakov, možnosť voľby sa pre posledných zníži, máte však tému na diskusiu, čo spraviť, aby sa šanca posledných zvýšila.)
2. Zaraďte žiakov do skupín podľa farby.
 - 1. skupina – Slováci
 - 2. skupina – Rómovia (Indovia, Arabi, Židia)
 - 3. skupina – Vietnamci (Číňania, u menších detí možnosť Indiánov)
 - 4. skupina – napr. Sudánci (alebo Afroameričania, Juhoafričania z JAR)
 3. Každá farebná skupina dostane za domácu úlohu nájsť na internete, v encyklopédiách a pýtáním sa v ich najbližšom okolí odpovede na otázky z pracovného listu o svojej rasovej skupine.
 4. Rozdajte pracovné listy a dajte pokyn, aby každá skupina v priebehu najbližších dní zistila odpovede na otázky. Môžu získať aj nejaké obrázky, mapy alebo citáty.
 5. Počas samotnej hodiny skupiny najprv pozbierajú informácie, ktoré zistili o svojej skupine, a spoločne ich vpíšu do pracovného listu. Potom podľa svojho odhadu vyplnia listy aj za ostatné skupiny.
 6. Diskusia:
 - Postupujte podľa pracovného listu. Najprv svoje odhadované odpovede prečítajú tri menej informované skupiny. Potom ich odpovede opraví, príp. doplní skupina, ktorá si našťudovala údaje o „svojej“ rasovej skupine. Môžete použiť aj mapu, obrázky, fotografie.
 - O Slovákoch diskutujte ako o poslednej skupine. Snažte sa vytvoriť čo najpresnejší obraz o nás samých, t. j. hovoriť o pozitívnych aj negatívnych predstavách o Slovákoch. O tom, čo o Slovákoch viete z novín, zo zahraničia, z informácií, ktoré poskytlo najbližšie okolie žiakov.⁶

6 modifikované podľa: Šišková, T., ed.: *Výchova k toleranci a proti rasizmu*. Sborník. Portál, s. r. o., Praha, 1998

Pracovný list žiaka

Rasa:

Jej reprezentant:

1. Čo je pre túto rasu charakteristické:

.....

2. Z ktorého miesta na zemeguli pochádza?

.....

3. Kde všade na svete žijú jej zástupcovia?

.....

4. Odkedy sú jej reprezentanti na našom území?

.....

5. V čom vyniká?

.....

6. Aké sú voči nej predsudky? (Ako proti predsudkom vystupovať?)

.....

Prieskum médií

Ciel: Analyzovať zobrazenie menšín v médiách.

Vek: 15+

Čas: 75 min

Pomôcky: široké spektrum starých časopisov, flipchartový papier a fixky
Vyberte jednu z nasledujúcich možností pre celú skupinu naraz,
alebo prideľte rôzne aktivity jednotlivým skupinkám.

Aktivita A: Časopisy

1. Prezrite si niekoľko časopisov a hľadajte obrázky menšín v reklame.

2. Analyzujte reklamy:

- Pokúste sa určiť, na koho sú reklamy zacielené. Týkajú sa aj menšinového publika? Ako sa obrázky menia podľa zamýšľaného publika?
- Urobte zoznam aktivít, do ktorých sú menšiny zapojené. Ako tento faktor

prispieva k obrazu menšín v médiách?

- Ako sa môžu obrázky meniť, keď pochádzajú z inej kultúry?
- Je v reklame viac ako jeden predstaviteľ menšiny? Ako sú zobrazení? Ako sa k nim správajú predstavitelia väčšiny?

Aktivita B: Televízia

1. Vymenujte najpopulárnejšie televízne show.
2. Analyzujte a vymenujte úlohy, ktoré v nich menšiny zohrávajú. Čo na nich médiá vyzdvihujú?

Aktivita C: Televízne správy, noviny, internet

1. Uvažujte nad nasledujúcim:
 - Aké typy správ o menšinách sa objavujú najčastejšie v médiách? Aké kvality robia tieto menšiny „hodnými správ“?
2. Prezrite si noviny z celého týždňa a uvažujte nad nasledujúcim:
 - Koľko pozornosti sa venuje menšinám v športe? V politike? V biznise? V umení?
 - Objavujú sa nejaké menšiny na predných stránkach alebo v úvodných častiach? Sú v nich nejaké články alebo úvodníky písané predstaviteľmi menšín?

Aktivita D: Umenie na verejných priestranstvách

1. Vymenujte všetky sochy alebo umelecké zobrazenia ľudí, ktoré sa nachádzajú na verejných priestranstvách vo vašom meste.
2. Uvažujte nad nasledujúcim:
 - Koľko z týchto umeleckých diel zobrazuje niekoho z menšiny?

Diskusia

1. Diskutujte o výsledku analýz z 1. časti:
 - Ako tieto obrázky ovplyvňujú nasledujúce aspekty života menšín?
 - Ich účasť na verejnom živote?
 - Ich myšlienky/predstavy o tom, ako by mali vyzerat?
 - Ich skúsenosti s diskrimináciou a násilím?
 - Čo môžu menšiny robiť na miestnej úrovni, aby neutralizovali alebo zastavili negatívne zobrazovanie menšín v médiách? Na regionálnej úrovni? Na celoštátnej úrovni?
 - Ako možno presvedčiť ľudí v rozhodovacích pozíciách, aby prezentovali taký obraz menšín, ktorý by reflektoval rešpekt k ľudským právam menšín, ich talentom, zručnostiam a rozmanitosti?

SPADNUTÁ FAJKA

Ciel: Naučiť študentov, ako formulovať a obhajovať vlastný názor. Upozorniť na nebezpečie vzniku stereotypov, ktoré môžu vyústiť do predsudkov.

Vek: 15+

Trvanie: 45 min

Miesto: trieda

Pomôcky: žiadne

Spadnutá fajka patrí do veľkej skupiny argumentačných cvičení, ktorým sa tiež niekedy hovorí Debatovanie. Názov „spadnutá fajka“ sme v tomto prípade odvodili zo šachových hodín, kde v súťažnej verzii šachu hráči hrajú tak, že majú rovnaký limitovaný čas, a keď ho niekto prekročí, spadne mu hodinová ručička, čo mu vymeriavala čas – „spadne fajka“. Spadnutá fajka sa môže používať špecificky pri tréningu komunikácie. Vtedy takmer vôbec nejde o diskutovaný obsah. Hlavné je porozumieť a precvičiť si komunikačné ťahy. Spadnutá fajka sa však môže používať aj ako nástroj pri zameraní sa na obsah diskusie. V tom prípade je cieľom, aby študenti prostredníctvom obhajovania pozíčne postavených tvrdení objavovali obsahové argumenty, ujasňovali si podklady na vlastný názor i názor partnera, viac sa dozvedeli o diskutovanej problematike. Cvičenie umožňuje získať okamžitú spätnú väzbu k prezentovanému názoru a obyčajne veľmi dynamizuje diskusiu. V prvej časti učiteľ prostredníctvom vyššie opísanej techniky Póly (Škály) nechá skupinu vyjadriť sa k 3 – 4 polarizovaným výrokom. Napríklad:

*Každý štát by mal donútiť všetkých občanov, aby dobre ovládali štátny jazyk.
súhlasím..... nesúhlasím*

*Keby bolo viac politických líderiek, bolo by na svete menej konfliktov
súhlasím..... nesúhlasím*

*Štát by mal dočasne zvýhodniť menšiny, pretože sú v slabšom postavení než väčšina
súhlasím..... nesúhlasím*

V druhej časti cvičenia učiteľ usporiada stoličky tak, že postaví do stredu miestnosti proti sebe dve a dve stoličky.

Študentom pripomenie prvý hodnotený výrok a upozorní ich, že je ľahšie zastávať nejaký názor, než ho obhájiť a získať preňho ostatných a „*práve to bude-*

me precvičovať“. Učiteľ požiada, aby dvojice študentov, ktorí v prvom výroku zastávali najväčšmi vyhranené názory z jednej i druhej strany škály, prišli na 10 minút do stredy miestnosti. Vybrané dvojice sa v strede miestnosti posadia na stoličky. Učiteľ vysvetlí, že každá strana (dvojica študentov) bude mať vždy minútu na to, aby nahlas podporila svoj názor argumentmi. Kým jedna strana bude hovoriť, druhá ju celú minútu nesmie prerušovať a bude ju iba počúvať a prípadne v duchu si pripravovať svoje protiargumenty. Strany sa v argumentovaní budú striedať a každá bude mať opakovanú minútový priestor na neprerušované argumentovanie. Učiteľ poprosí ostatných študentov, aby mlčali, „zabudli“ na svoj pôvodný názor a čo najnestrannejšie počúvali argumentujúce strany a zatiaľ ostali sedieť na svojich miestach. Po prvej minúte argumentácií z jednej i z druhej strany, učiteľ poprosí študentov, ktorí doteraz mlčky sedeli, aby sa každý z nich postavil za stoličky na tej strane diskusného stretnutia, ktorej argumenty a vystupovanie sa mu viac pozdávalo. Každý z prihladajúcich študentov sa musí postaviť na jednu alebo druhú stranu, je to nútená voľba, ktorá je spätnou väzbou pre diskutujúcich. Nemožno ostať v strede. v prípade, že sa niekomu nepozdávalo nič z argumentácie na jednej ani na druhej strane, mal by sa postaviť za tú stranu, ktorá ho ako poslucháča odpudila menej.

Učiteľ dá jednej z diskusných dvojíc pokyn na druhú minútu argumentovania a opäť sa opakuje situácia. Zatiaľ čo jedna strana minútu argumentuje, druhá počúva a po minúte prichádza na rad priestor na argumentovanie druhej dvojice. Dvojice sa 3- alebo 4-krát vystriedajú vo svojich vstupoch (vždy po minúte) a učiteľ stráži čas a dohliada, aby sa neprerušovali. Ostatní študenti, (ktorí spočiatku mlčky postávajú za jednou či druhou dvojicou), pozorne počúvajú a vždy keď sa im pozdáva nejaký vyslovený argument, presunú sa za stranu, ktorá ho prezentovala. Prípadne sa môžu presúvať opačným smerom – odísť na druhú stranu od dvojice, ktorá prezentovala nejaký názor, ktorý sa im výrazne nepozdával. Študenti, ktorí nediskutujú, by sa mali pokúsiť odosobniť od svojho pôvodného názoru a presúvať sa čo najviac, aby diskutujúcim poskytli spätnú väzbu.

Po 3 – 4 diskusných kolách učiteľ túto časť ukončí. Všetci študenti sa posadia na svoje miesta a učiteľ riadi diskusiu, ktorá smeruje k zhodnoteniu „diskusného zápolenia“, definovaniu niektorých princípov k sledovanej problematike, hodnoteniu argumentov a spôsobu vedenia diskusie.

Po druhom alebo treťom jednominútovom kole argumentovania oboch strán je možné diskusiu na 3 až 4 minúty zastaviť a nechať študentov, ktorí stoja za sediacimi diskutérmi, aby im poradili, (pošepkali) dobré argumenty a protiargumenty, ktoré by mohli použiť. Po tejto prestávke opäť diskusné zápolenie pokračuje.

čuje obvyklým spôsobom – sediaci študenti hovoria, ostatní mlčky stoja za nimi a presúvajú sa ako signál, že niektorý argument „zaberá“ alebo „odpuďuje“.

Je výhodnejšie vybrať na diskusiu otázku, kde študenti vyjadrujú názorovo polarizované postoje. Pri malých názorových rozdieloch alebo nejasne formulovaných alternatívach býva diskusia chaotická až mdlá. Pri veľmi malých skupinách je možné usporiadať aj diskusiu iba s jedným protagonistom na každej strane. Je to však náročné, dvojice sú výhodnejšie. Učiteľ by mal veľmi vysoko vyzdvihnúť protagonistov diskusie – dvojice, ktoré sa ocitli v strede. Študenti by si nemali odniesť pocit zlyhania z tejto záťažovej situácie. Skôr by si mali opätovne uvedomiť, aké dôležité je rozlišovať hodnotenie ľudí a hodnotenie názorov, ktoré zastávajú. Môžeme mať iné názory a napriek tomu si vážiť partnera v diskusii. a rozhodne by sme sa mali starať o to, aby partner mal priestor vyjadriť svoj názor.

Kto môže byť prezidentom

Cieľ: Podnietiť diskusiu o požadovaných, nevyhnutných a primeraných charakteristikách verejne činných osôb na Slovensku.

Vek: 14+

Trvanie: 45 min

Miesto: trieda

Pomôcky: papiere s inštrukciou

Postup:

Po úvodnej otázke Kto môže byť na Slovensku prezidentom? učiteľ rozdá tabuľky, ktoré individuálne vyplnia všetci študenti, Po vyplnení si porovnajú svoj názor v 4- až 5-členných skupinkách a usilujú sa po diskusii dospieť ku konsenzu.

V ďalšej časti učiteľ riadi diskusiu celej triedy, spresňuje reálne fakty, uvádza príklady zo Slovenska a z iných krajín, zo súčasnosti i z histórie a pomáha formulovať závery diskusie.

Text pre študentov:

1. Pozorne si prečítajte tabuľku.
2. V stĺpcoch (A – C) sú uvedené rôzne funkcie predstaviteľov výkonnej, zákonodarnej moci na rôznych úrovniach.
3. V riadkoch (1 – 7) sú uvedené rôzne charakteristiky, ktoré by sa mohli vyskytnúť u kandidátov na tieto funkcie.
4. Najprv si pozrite celú tabuľku a potom postupujte podľa týchto inštrukcií:
 - a) porozmýšľajte a individuálne podľa vlastného názoru vyznačte do okienok

- v tabuľke krížikom súhlas (t. j. či podľa vás človek s uvedenou charakteristikou môže zastávať uvedenú funkciu)
- ešte raz si prejdite tabuľku a krúžkom do okienok vyznačte, aký je podľa vás v súčasnosti prevládajúci názor na Slovensku
 - čím sú spôsobené odlišnosti vo vašom názore a predstave o prevládajúcom postoji?
 - v 4- až 5-členných skupinách navzájom porovnajete svoje odpovede a diskutujte tak, aby ste podľa možnosti dospeli ku konsenzu v skupinkách
 - skúste si predstaviť situáciu o 5, 10 a 50 rokov neskôr. Myslíte si, že sa názor spoločnosti zmení, ak áno, v ktorých okienkach? V čom môžu byť zmenené postoje užitočné pre spoločnosť?

		A	B	C
		PREZIDENT	STAROSTA OBCE	MESTSKÝ POLICAJT
1	Žena			
2	Róm			
3	Človek so základným vzdelaním			
4	Homosexuál, ktorý sa k tomu verejne hlási			
5	Bývalý alkoholik			
6	Človek, ktorý má slovenské štátne občianstvo, ale vyše 40 rokov nežil na Slovensku			
7	Imigrant z Bosny, ktorý je vysokoškolský profesor, žije tu 5 rokov a práve získal občianstvo			
8	Trestaný za finančné podvody, trest si odpykal, zápis v trestnom registri bol vymazaný			

Diskusia:

V diskusii by učiteľ mohol položiť aj doplňujúce otázky, napríklad: Ktoré funkcie nesú so sebou najväčšie obmedzenia a prečo?

Hry zamerané na náboženskú toleranciu

Presná formulácia pojmov, nestrannosť a vyhýbanie sa ironizovaniu sú pri tejto téme obzvlášť dôležité. Učiteľ by sa v triede mal snažiť o klímu, pri ktorej nepadajú ironické poznámky alebo komentáre, ktoré môžu študenti vnímať ako ubližujúce alebo dehonestujúce proti ktorejkoľvek viere, náboženstvu alebo agnostickému presvedčeniu. Viera, duchovno, svetonázor sú intímnu osobnou skúsenosťou, učiteľ by sa mal vzdať poznámok o správnosti, primeranosti, naderadenosti toho či iného postoja. O hodnotách (na rozdiel od záujmov či potrieb) sa nedá vyjednávať. Učiteľ by mal byť pre študentov príkladom tolerancie tým, že v prípade potreby dokáže otvorene hovoriť o svojich osobných hodnotách a súčasne prejavuje mimoriadny rešpekt, úctu a poskytuje priestor na slovné vyjadrenie hodnôt iných.

Úvahy o minulosti náboženstiev

Cieľ: Získať nové informácie o pôvode náboženstiev a o ich histórii. Študenti si na základe tohto cvičenia uvedomia, že rôznorodé náboženstvá sprevádzajú ľudstvo od jeho počiatkov a o ich histórii máme vo všeobecnosti málo informácií.

Vek: 15+

Pomôcky: Kartičky, na ktorých sú názvy jednotlivých náboženstiev a hnutí. Každá kartička by mala mať inú farbu. Kópie hárkov so správnou odpoveďou.

Čas: 60 min

Postup:

1. Vysvetlite študentom, že cieľom aktivity je vzájomne si vymeniť niekoľko základných informácií o pôvode rôznych náboženstiev. Študenti budú pracovať v malých skupinách a učiť sa navzájom. Každý prispieva k správnej odpovedi skupiny.

2. Rozdeľte triedu na malé skupiny po 4 – 5 ľudí.
3. Každéj skupine dajte veľký baliaci papier, na ktorom je nakreslená časová línia histórie ľudstva s čiastočne vyznačenými rokmi (od 4000 rokov p. n. l. až po 20. storočie). Dajte im aj sadu kartičiek s názvami rôznych náboženstiev a presvedčení. Vysvetlite im, že prvou úlohou je chronologicky ich zoradiť podľa toho, v akom období približne vznikli.
4. Po tom, čo každá skupina vytvorí chronologický prehľad, rozdajte zvyšné sady kartičiek, pričom navrchu každej farby bude karta s nadpisom. Vysvetlite, že poslednou úlohou je každému náboženstvu priradiť správnu odpoveď v rámci nasledujúcich kategórií: prorok/zakladateľ; svätá kniha; najvýznamnejší sviatok; základné presvedčenie; symbol.
5. Keď každá skupina úlohu dokončí, rozdajte jej kľúč s odpoveďami, aby si študenti mohli overiť správnosť svojich odpovedí a rovnako im poskytnite korešpondujúci materiál s náboženskými informáciami, do ktorého môžu nahliadnuť kvôli otázkam, na ktoré nevedeli odpovedať.
6. Keď úlohu dokončia všetky skupiny, rozpustite ich a vytvorte opäť zhromaždenie, na ktorom sa aktivita spoločne rozoberie.

Otázky na diskusiu:

- Prekvapilo vás to, čo ste vedeli, alebo nevedeli o rôznych náboženstvách?
- Pomáhala vám, že ste odpovede na otázky hľadali spoločne?
- Čo bolo nové? Čo bolo prekvapujúce? Čo ste sa naučili?
- Existuje nejaký myšlienkový systém, o ktorom by ste sa chceli dozvedieť viac?⁷

Ukážka časovej línie ktorú treba nakresliť na baliaci papier.

4 000	2 000	1 000	500	0	600	1 000	1 500	1 800	1 900	2 000
p. n. l.	p. n. l.	p. n. l.	p. n. l.	n. l.	n. l.	n. l.	n. l.	n. l.	n. l.	n. l.

Kartičky s názvami náboženstiev a hnutí

baha'í	budhizmus	hinduizmus	humanizmus	islam	judaizmus
kresťanstvo	laicité	pohanské náboženstvo	sikhizmus	taoizmus	

7 Správne odpovede: - 3000 p. n. l. : pohanské náboženstvo , - 2700 p. n. l. : hinduizmus, - 1500 p. n. l. : judaizmus, - 800 p. n. l. : taoizmus, - 500 p. n. l. : budhizmus, 0 n. l. : kresťanstvo, 610 n. l. : islam, 1500 n. l. : sikhizmus, 1792 n. l. : laicité, 1800 n. l. : baha'í, 1930 n. l. : humanizmus

Základné informácie o svetových náboženstvách a presvedčeniach

Náboženstvá presvedčenia (zoraďené podľa abecedy)	Zakladateľ/ prorok/ najznámejší mysliteľ	Posvätný text alebo písomné východisko, na ktoré sa odvolávajú	Najdôležitejší sviatok	Základná viera	Posvätné miesto
baha'í	Baha'ullah	Kitab' al-Akdas	narodenie Baha'ullah	šírenie mieru a jednoty bez ohľadu na rasu, status alebo vzdelanie	Báhoва svätýňa v Haife, Izrael
budhizmus	Sidharta Gautama	Pálijský kánon	deň splnu v máji	reinkarmácia, konečným cieľom je dosiahnutie nirvány	Chrám Mahabodhi, Bodha Gaya
hinduizmus	x	védy	Diválí	neoddelené „ja“, duša sa vymaní z cyklu znovuzrodení	Bénarés, rieka Ganga, India
humanizmus	starogrécki mysliteľ, Erasmus, Thomas moore	Humanizmus: nové náboženstvo	x	racionalita a skepticizmus prekonajú poveru	x
islam	Mohamed	Korán	Eid al-Fitr	Niet boha mimo Boha a Mohamed je jeho prorok	Kaaba
judaizmus	Mojžiš	Tóra	Yom Kipur	Boh je jediný, prax prikázami z Tóry	Múr nárekov (západná stena) v Jeruzaleme
kresťanstvo	Ježiš	Nový Zákon	Veľká noc	Trojediný Boh: Otec, Syn a Duch Svätý	Olivová hora, Jeruzalem
laicíté	Aristid Briand	Článok 1 Francúzskej ústavy	x	Oddelenie náboženstva a štátu	x
pohanské náboženstvo	x	x	Beltane	Organická vitalita a spiritualita sveta prírody	Stonehenge
sikhizmus	Guru Nanak	Guru Grant Sahib	Baisakhi	pred bohom sú si všetci rovní	Zlatý chrám, Amitsar
taoizmus	Lao-c'í	Tao te t'ing	x	Udržiavanie rovnováhy pomocou vyvažovania jin a jang	hora Tai šan

Pojmový koktail

Cieľ: Cieľom cvičenia je lepšie porozumieť pojmom, ktoré sa týkajú náboženskej rôznorodosti a diskriminácie. Je to príležitosť, ako na význame jednotlivých slov objasniť nedorozumenia, nesprávne pochopenia alebo nedostatok informácií.

Vek: 15+

Čas: 60 min

Pomôcky: Hárok s definíciami pojmov a zvlášť na kartičkách jednotlivé pojmy.

Postup:

1. Predstavte študentom cieľ cvičenia. Vysvetlite im, že v diskusiách o náboženstvách a diskriminácii často používame pojmy, ktorých význam presne nepoznáme. Niekedy si ich význam vysvetľujeme každý po svojom. Preto je dobré oboznámiť sa s ich presným významom a predchádzať tak možným nedorozumeniam.
2. Rozdeľte študentov do malých skupín. Každý dajte hárok s definíciami a zvlášť na kartičkách pojmy, ktoré treba priradiť k definíciám. Potom skupinky požiadajte, aby po diskusii priradili definíciám správne pojmy.
3. Po ukončení práce skupín pozbierajte odpovede a pochváľte skupinu, ktorá skončila ako prvá. Od nej začnite spoločnú kontrolu správnych odpovedí.
4. Vyčleňte si čas na opätovné preskúmanie každej definície a sledujte, či sa objavujú nejaké otázky na objasnenie. Pripomeňte študentom, že cieľom aktivity je nájsť zhodu v porozumení významu pojmu. Upozornite ich, že o väčšine z týchto pojmov sa vedú dlhé filozofické, sociologické a teologické debaty.

Poznámka:

Cieľom cvičenia je lepšie spoznať obsah pojmov a nájsť spoločný jazyk. Pri pojmoch ako viera, náboženstvo, laicizmus a podobne často dochádza k nedorozumeniam pre ich rozličnú interpretáciu. Ak nemáme dost času na cvičenie, oplatí sa vybrať aspoň niekoľko kľúčových pojmov a realizovať kratšiu osvetľujúcu aktivitu. Napríklad pojmy a definície možno vyvesiť na tabuľu a spýtať sa, či každý súhlasí s takýmito definíciami. Alebo rozdať vybrané pojmy na vyjasnenie do malých skupín a požiadať ich, aby si prediskutovali vlastné pochopenie pojmu.

Otázky na diskusiu:

- Rozumeli ste doteraz pojmom, ako sú tu uvedené?
- Existujú iné dôležité pojmy, ktoré sme tu nespomenuli?
- Čo nové ste sa naučili?

Hárok s definíciami

Náboženstvo:

Viera, ktorá sa vzťahuje na nadprirodzené, posvätné či božské; mravné kódexy, praktiky, hodnoty, inštitúcie a rituály s ňou spojené. V najširšom poňatí sa niekedy definuje ako súhrn odpovedí, ktoré vysvetľujú vzťah ľudstva s vesmírom. Niekedy sa tento pojem používa aj na pomenovanie organizácie ľudí, ktorí praktikujú nejaké náboženstvo, pričom organizácia má často podobu inštitúcie.

Viera:

Tento pojem má podobný význam ako presvedčenie, dôvera či istota a v náboženskom kontexte vyjadruje transpersonálny vzťah s Bohom alebo s vyššou silou. Takisto pomenúva presvedčenie, ktorému chýba objektívne svedectvo alebo racionálny dôkaz.

Ateizmus:

Neviera v existenciu Boha alebo bohov.

Agnostik:

Osoba, ktorá je presvedčená o tom, že súčasná úroveň poznania nám neumožňuje vedieť, či Boh existuje alebo nie.

Laicité (Laicizácia):

Koncepcia oddelenia cirkvi a štátu a absencia náboženského zasahovania do záležitostí parlamentu (a naopak). Hlása slobodné praktizovanie náboženstva, no nedáva mu žiadny špeciálny status: náboženské aktivity by mali podliehať rovnakým zákonom ako všetky ostatné aktivity a nemali by stáť nad zákonom. Parlament si v tejto koncepcii nevytvára názor na náboženskú doktrínu a náboženské subjekty zvažuje iba z hľadiska toho, aký majú praktický dosah na život obyvateľov. Je to francúzske slovo, ktoré sa často prekladá ako sekularizmus.

Sekulárny:

Nie náboženský; taký, ktorý sa nespája s chrámom, synagógou, mešitou, pagodou, svätyňou alebo inými náboženskými inštitúciami.

Fundamentalizmus:

Prístup, ktorý sa riadi doslovnou interpretáciou svätého písma a prikláňa sa k prísrnemu dodržiavaniu tradičných doktrín a praktík.

Sekta:

Malá náboženská alebo politická skupina, ktorá sa oddelila od väčšej ustálenej skupiny. S náboženstvom alebo so stranou, od ktorej sa oddelila, môže mať spoločných mnoho presvedčení a praktík, no rozdeľujú ich odlišnosti v chápaní dogmy. I kresťanstvo bolo vo svojich počiatkoch časťou ľudí považovaných za

„sektu“. Denominácia sa od sekty líši tým, že je to náboženská skupina, ktorá je veľká a uznávaná. Niekedy býva považovaná za kacírsku, čo predstavuje často hanlivý pojem používaný na označenie extrémnych alebo nebezpečných presvedčení a/alebo praktík.

Islamofóbia:

Strach alebo predsudky voči moslimom a islamskému náboženstvu. Inštitucionalizácia vzťahujúca sa na diskriminačné vládne praktiky, napr. policajné zneužívanie moci voči moslimom.

Antisemitizmus:

Predsudky alebo diskriminácia židov, založená na negatívnych dojmoch z ich náboženskej viery a/alebo na negatívnych skupinových stereotypoch.

Náboženská sloboda:

Sloboda veriť v akéhokoľvek boha, prípadne sa hlásiť k akémukoľvek náboženstvu alebo tiež sloboda neveriť v boha, prípadne sa nehlásiť k žiadnemu náboženstvu.

Nové Náboženské Hnutia (New Religion Movements- NRM):

Každé náboženstvo, ktoré vzniklo v priebehu posledných storočí a má charakteristické črty, akými sú eklektizmus, vodca, ktorý vyhlasuje, že má mimoriadnu moc a „protikultúrny“ aspekt. Sú to náboženstvá, ktoré sú mimo hlavného prúdu spoločnosti, sú mimoriadne rôznorodé a patria medzi ne Svedkovia Jehovovi, západní hinduisti či budhistické hnutia, „vedecké“ skupiny (napr. scientológia) a prírodné náboženstvá (Neopohanstvo). Na východe sem patrí súčasné hnutie Falun Gong, japonské Tenrikyo a kórejská Zjednotená cirkev. Niektoré zmiznú alebo skončia tragicky; iné, ako Mormonská cirkev, sa časom zaradia do hlavného prúdu.

Vykričaný dom

Cieľ: Uvedomiť si, ako posudzujeme a hodnotíme iné náboženstvá zo svojho pohľadu.

Vek: 16+

Trvanie: 40 min (15 minút na inštrukciu a 25 minút na diskusiu)

Miesto: trieda

Pomôcky: text *Vykričaný dom*

V malých skupinách si študenti prečítajú príbeh z knižky jezuitského kňaza Anthonyho de Mella, ktorý v záujme diskusie o tolerancii a hľadania pravdy prinášal aj provokujúce zamyslenia, aj kritiku do radov cirkví. Skupinky diskutu-

jú o myšlienkach, ktoré našli v príbehu, a o svojom postoji k príbehu. Učiteľ by mal upozorniť, že i keď pravdepodobnosť, že by sa takýto príbeh odohral, je veľmi malá, Anthony de Mello zámerné vybral provokatívne a možno aj vykonštruované okolnosti, aby upozornil na veľmi rozšírené odlišné hodnotenia jednotlivých náboženstiev. Študenti za každú podskupinu zhrnú, k čomu sa dopracovala skupina v hodnotení tohto príbehu. Po ukončení prezentácií zo skupín položte triede nasledujúce otázky:

Prečo robotníci hodnotili správanie katolíckeho kňaza inak ako predchádzajúcich duchovných?

Vedeli by ste uviesť príklady zo skutočného života, v ktorých sa správame rovnako ako robotníci v príbehu?

K čomu takéto interpretácie môžu viesť?

Snažte sa zachovať pointu príbehu. Pokiaľ máte v triede väčšinu žiakov evanjelického vyznania, neváhajte vymeniť „katolíckeho kňaza“ za „evanjelického“, katolíckych robotníkov za evanjelických a pod.

Text Vykričaný dom

Dvaja katolícki robotníci dreli na ceste pred nevestincom, keď v tom uvideli, ako sa do vykričaného domu zakráda rabín.

„No, čo iné sa dá čakať?“ povedali si.

Po chvíli tam vkĺzol evanjelický pastor. Nič prekvapujúce. „Čo iné sa dá čakať?“

Na to prichádza miestny katolícky kňaz, ktorý, pred tým ako sa stratí v dome, si zakrýva tvár plášťom. A robotníci komentujú „To je hrôza. Niektoré z tých dievčat je určite smrteľne choré.“

Citáty o náboženstvách

Ciel: Uvedomiť si negatívny a pozitívny potenciál náboženstva. Preskúmať podmienky, kedy sa konfrontácia náboženstiev zneužíva na posilňovanie konfliktov a kedy majú náboženstvá pozitívny potenciál.

Vek: 15+

Čas: 60 min

Pomôcky: Citáty o náboženstvách napísané väčšími písmenami na plagátoch.

Postup:

1. Na steny triedy vyveste na plagátoch citáty, ktoré odrážajú rôzne pohľady na rolu náboženstva v spoločnosti.
2. Požiadajte študentov, aby si citáty pozorne prečítali a vybrali si jeden z nich. Ten, s ktorým najskôr súhlasia. Tí, ktorí si vybrali rovnaký citát a asi majú podobný názor, sa postavia vedľa vybraného citátu a utvoria diskusnú skupinku.
3. Ak sa v skupine nájde jeden či viac študentov, ktorému/ým sa nepáči ani jeden z ponúknutých citátov, postaví sa na iné miesto a pokúsi(sia) sa sformulovať a na plagát napísať svoje tvrdenie, svoj citát o role náboženstiev vo svete.
4. Študentov v malých skupinách požiadajte o to, aby sa navzájom podelili o príklady toho, prečo si myslia, že citát môže vystihovať skutočnosť. Potom sa pokúsia identifikovať podmienky, za akých okolností tento citát platí a kedy nie.
5. V spoločnej diskusii celej triedy potom jednotlivé skupiny predstavia svoje príklady a zhrnú hlavné myšlienky z diskusie malej skupiny.
6. Po tom, čo všetky skupiny skončia s prezentáciou, pokúste sa o analýzu podmienok, prispievajúcich k negatívnemu alebo pozitívnemu vplyvu náboženstva. *Ktoré kľúčové zložky prispievajú k pozitívnemu alebo k negatívnemu vplyvu náboženstva?*
7. Na zaznamenanie kľúčových zložiek vytvorte dva stĺpce, jeden pre tie, ktoré prispievajú k pozitívnemu vplyvu náboženstva, a jeden pre tie, ktoré prispievajú k negatívnemu vplyvu náboženstva.

Otázky na diskusiu:

- Akú úlohu môže náboženstvo zohrávať v spoločnosti?
- Ako môže spoločnosť postupovať, keď žijeme v nábožensky rôznorodej spoločnosti?
- Čo môžeme ako jednotlivci robiť, aby sme prispeli k pozitívnemu potenciálu náboženstva v spoločnosti?

Citáty vyjadrujúce rôzne názory na úlohu náboženstiev vo svete:

„Náboženstvo je plameň sviece vnútri farebného lampáša. Každý sa pozerá cez konkrétnu farbu, no plameň sviece je tam stále.“

Mohamed Neguib

„V náboženstve a v politike sa domnienky a presvedčenia ľudí získavajú takmer vždy z druhej ruky a bez skúšania.“

Mark Twain

„Náboženstvo spútava a väzní a je jedovaté, pretože je založené na ideológii a dogme. Duchovno je však oslobodzujúce a univerzálne.“

Deepak Chopra

„Ludia náboženstvo potrebujú. Predstavuje spojivo morálnej tradície. Má kľúčovú úlohu. Nič ho nemôže nahradiť.“

Irving Kristol

„Neexistuje vyššie náboženstvo ako ľudské služby. Práca pre všeobecné blaho je najvyššou vierou.“

Albert Schweitzer

„Nie je možné tolerovať, aby sa svetové náboženstvá – ktoré boli založené na hodnotách lásky a súcitu – stali zámenkou na vyjadrenie nenávisti a násilia.“

Frederico Mayor (generálny riaditeľ UNESCO 1987-99)⁸

8 Cvičenia Úvahy o histórii náboženstiev, Pojmový koktail, Citáty o náboženstvách a Kvadranty moci boli upravené podľa publikácie Religious Diversity and Anti-Discrimination Training Module, v rámci programu CEJI podporovaného z EU Gruntvig a Ford Foundation, Roma, 2007

Dotazníky

Dotazníky sú spravidla veľmi obľúbenou aktivitou. Učiteľ by mal zdôrazniť, že v tomto prípade nejde o žiadnu skúšku, dotazníky ostávajú v rukách študentov a vyhodnocujú si ich po oznámení správnych odpovedí sami. Učiteľ by mal rešpektovať to, či študenti chcú alebo nechcú zverejniť výsledky, či už osobné výsledky alebo výsledky podskupiny.

Dotazníky majú byť spúšťačom diskusie a pri veľmi problematických otázkach by učiteľ mal pripustiť, že správna odpoveď je správnou odpoveďou podľa autorov dotazníka, príp. podľa neho, ale že sú otázky, na ktoré nemusí byť úplne jednoznačná odpoveď, lebo skutočnosť je mimoriadne zložitá. Diskusia na túto tému by nemala byť diskusiou „kto z koho“, ale dialógom, kde sa spoločnými silami dokážeme dopracovať ku komplexnejšej odpovedi.

Dotazník: Čo vieme o iných kultúrach?

Cieľ: Uvedomiť si, že to, čo sa nám u nás zdá normálne, nemusí byť pravidlom v iných kultúrach, kultúry sa líšia.

Vek: 14+

Trvanie: 25 min (10 min vyplnenie + 15 minút diskusia o správnych odpovediach)

Miesto: trieda

Pomôcky: Kópia dotazníka (bez správnych odpovedí) pre každého žiaka.

Inštrukcie:

Rozdajte študentom kópiu dotazníka. Ich úlohou je pozorne si prečítať otázky a určiť alebo uhádnuť správnu odpoveď. (U mladších detí môžu odpovede hľadať spoločne trojice.) Po vyplnení dotazníka učiteľ spoločne s deťmi nachádza správne odpovede a pri niektorých z nich sa zastavuje a dovysvetľuje pozadie nejakej zaujímavej odlišnosti oproti našej kultúre. Víťaz (príp. víťazné trojice) s najvyšším počtom správnych odpovedí získajú pochvalu, príp. aj malú symbolickú odmenu.

1. **V Thajsku je veľmi nevychované dotknúť sa niečieho/niečej:**
 - a) auta
 - b) kozy
 - c) kľučky dverí
 - d) hlavy

2. **Pred vstupom do rodinného domu v Japonsku by sme si mali odložiť:**
 - a) šperky
 - b) okuliare
 - c) topánky
 - d) nohavice

3. **V Španielsku by ste najpravdepodobnejšie večerali v čase:**
 - a) 13.30 h
 - b) 17.30 h
 - c) 19.30 h
 - d) 22.30 h

4. **V Saudskej Arábii by ste nemali vášmu hositeľovi ukázať:**
 - a) že sa potíte
 - b) vaše tetovanie Navždy Harley Davidson
 - c) podrážku vašej topánky
 - d) vaše zuby

5. **Ste predstavený čínskej žene, ktorá sa volá Chin Hua Mei. Budete ju volať pani:**
 - a) Hua
 - b) Chin
 - c) Mei
 - d) Manners

6. **Ak chcete v Grécku niekoho uraziť, mali by ste:**
 - a) na neho zamávať
 - b) sa pokúsiť zaplatiť spoločnú večeru
 - c) mu dať 3 malé kamienky
 - d) rozprávať o počasí

7. **Ak idete do Tonga, očakávate, že budete jesť:**
- a) nič
 - b) postojačky
 - c) to, čo si sám zoženiete
 - d) rukami
8. **Bulharsku kývanie hlavou smerom hore-dole znamená:**
- a) že ste úplne šialený
 - b) nie
 - c) ďakujem
 - d) áno
9. **Ak v Indonézii nahneváte alebo zmätiete osobu, s ktorou sa zhovárate, táto osoba môže**
- a) utiecť a skryť sa za krík
 - b) päťkrát poklepať po tvom pravom pleci
 - c) hádzať piesok na tvoje topánky
 - d) sa smiať
10. **V ktorej krajine je najmenej akceptované, ak sa biznismen v rozhovore dotýka iného biznismena**
- a) v Japonsku
 - b) v Srbsku
 - c) vo Venezuele
 - d) na Sicílii
11. **Čo z nasledujúcich vecí je považované za vhodný darček:**
- a) hodiny v Číne
 - b) sada nožov v Argentíne
 - c) banket v Číne
 - d) nič z uvedeného by nebolo vhodné a slušné
12. **V Brazílii by kvôli úspechu vaše reklamné materiály mali byť preložené do:**
- a) angličtiny
 - b) španielčiny
 - c) francúzštiny
 - d) ani jedného z týchto jazykov

13. V jednej z týchto krajín je komplikované obchodovať a robiť tradičné bankové operácie, pretože zákony zakazujú poskytovať aj dostávať úroky v obchodných platbách. Je to v:

- a) Indii
- b) Mongolsku
- c) Saudskej Arábie
- d) Bielorusku

14. V Japonsku je dôležité:

- a) venovať svoju navštívenku (business kartičku) len po tom, keď ste si vytvorili vzťah so svojim japonským obchodným partnerom
- b) predložiť svoju navštívenku tak, že ju držíte oboma rukami
- c) vytlačiť na navštívenke údaje o firme, ale nikdy nie o osobe (domácu adresu a pod.)
- d) ani jedno z toho
- e) všetko uvedené doteraz (odpovede a-c súčasne)

15. Ako často podľa výskumov povedia americkí rodičia svojim deťom do 18 rokov, že ich majú radi:

- a) výnimočne – pri rodinných príležitostiach (narodeniny, sviatky)
- b) 82 % to povie maximálne raz za týždeň
- c) 86 % to povie aspoň raz denne

Kolko toho skutočne vieme o iných kultúrach?

(Správne odpovede)

- 1. V Thajsku je veľmi nevychované dotknúť sa niečieho/niečej:**
 - d) hlavy
- 2. Pred vstupom do rodinného domu v Japonsku by sme si mali odložiť:**
 - c) topánky
- 3. V Španielsku by ste najpravdepodobnejšie večerali v čase:**
 - d) 22.30 h
- 4. V Saudskej Arábie by ste nemali vášmu hostiteľovi ukázať:**
 - c) podrážku vašej topánky
- 5. Ste predstavený Chin Hua Mei z Číny. Budete ju volať pani:**
 - b) Chin
- 6. Ak chcete v Grécku niekoho uraziť, mali by ste:**
 - a) na neho zamávať

7. **Ak idete do Tonga, očakávate, že budete jesť:**
d) rukami
8. **Bulharsku kývanie hlavou smerom hore-dole znamená:**
b) nie
9. **Ak v Indonézii nahneváte alebo zmätiete osobu, s ktorou sa zhovárate, táto osoba môže**
d) sa smiať
10. **V ktorej krajine je najmenej akceptované, ak sa biznismen v rozhovore dotýka iného biznismena**
a) v Japonsku
11. **Čo z nasledujúcich vecí je považované za vhodný darček:**
c) banket v Číne
12. **V Brazílii by kvôli úspechu vaše reklamné materiály mali byť preložené do:**
d) ani jedného z týchto jazykov (t. j. do portugálčiny)
13. **V jednej z týchto krajín je komplikované obchodovať a robiť tradičné bankové operácie, pretože zákony zakazujú poskytovať aj dostávať úroky v obchodných platbách. Je to v:**
c) Saudskej Arábii
14. **V Japonsku je dôležité:**
b) predložiť svoju navštívenku tak, že ju držíte oboma rukami
15. **Ako často podľa výskumov povedia americkí rodičia svojim deťom do 18 rokov, že ich majú radi:**
c) 86 % to povie aspoň raz denne

Dotazník: Mýty alebo pravda?

Cieľ: Uvedomiť si, že viaceré „pravdy“, ktorým veľa ľudí verí, sú len predsudky, ktoré vznikajú na základe chýbajúcich informácií.

Vek: 16+

Trvanie: 25 min (10 min vyplnenie + 15 minút diskusia o správnych odpovediach)

Miesto: trieda

Pomôcky: Kópia dotazníka (bez správnych odpovedí) pre každého žiaka.

Inštrukcie:

Rozdajte študentom kópiu dotazníka. Ich úlohou je pozorne si prečítať otázky a určiť alebo uhádnuť správnu odpoveď. (Odpovede môžu hľadať spoločne aj trojice.) Po vyplnení dotazníka učiteľ spoločne so študentmi nachádza správ-

ne odpovede a pri niektorých z nich sa zastavuje a dovysvetľuje pozadie nejakej zaujímavej odlišnosti oproti našej kultúre. Víťaz (príp. víťazné trojice) s najvyšším počtom správnych odpovedí získajú pochvalu, príp. aj malú symbolickú odmenu.

Mýty alebo pravda?

Na Slovensku je rozšírené množstvo tvrdení, ktoré sa niekedy opierajú o fakty a presne zobrazujú skutočnosť, ale niekedy sú len všeobecne rozšírenými poverami a odporujú faktom. Mnohé z tvrdení formujú náš postoj k Slovensku a k spoločnosti, a preto je dobré uvedomiť si, ktoré z nich patria skôr do prvej a ktoré do druhej skupiny.

V menších skupinách skúste posúdiť nasledujúce tvrdenia. Najprv vyplňte dotazník jednotlivo, každý sám za seba a potom si odpovede porovnajte v malej diskusnej podskupine.

1. Krajiny, ktoré majú viacero etnických menšín, musia venovať množstvo energie vzájomnému porozumeniu, a preto sa rozvíjajú pomalšie (v porovnaní s krajinami, kde takmer nemajú menšiny).
Je to PRAVDA alebo NEPRAVDA?
2. I keď časť občanov štátu hovorí menšinovým jazykom, na to aby štát mohol fungovať, musí uzákoníť iba jeden štátny jazyk. Neexistuje štát, kde by bolo súčasne uznaných viacero štátnych jazykov.
Je to PRAVDA alebo NEPRAVDA?
3. Politika dočasných vyrovnávacích opatrení („niekedy označovaná ako „afirmatívna akcia“ alebo „pozitívna diskriminácia“) je prístup, v ktorom štát svojimi opatreniami dočasne zvýhodňuje menšinu, ktorá bola v minulosti znevýhodnená, napríklad v prístupe k štúdiu alebo k pracovným možnostiam. Takáto politika v skutočnosti nepomáha menšinám a skôr im škodí.
Je to PRAVDA alebo NEPRAVDA?
4. V porovnaní s ostatnými krajinami sveta patrí Slovensko zatiaľ skôr k chudobnejším krajinám.
Je to PRAVDA alebo NEPRAVDA?
5. Utečenci stoja náš štát príliš veľa peňazí a ich podpora ohrozuje slovenskú ekonomiku
Je to PRAVDA alebo NEPRAVDA?

Odporúčanie pre učiteľov:

Na podobnom princípe môžu učitelia vytvárať otázky, ktoré majú znak všeobec-

ne rozšírených mýtov, alebo nevelmi známej pravdy. Viacero použiteľných mýtov v oblasti postojov k menšinám je napríklad v publikáciách:

Matúš Ritomský a kol: Mýty a predsudky. Vyd. Ľudia proti rasizmu, Bratislava 2005 V. Průcha: Multikulturní výchova. Triton.Praha 2007.

Ak sa „mýty“ týkajú globálnych súvislostí medzi kultúrneho stretávania via cero použiteľných výrokov je napríklad v publikácii: J. Hipš - Petra Ďurišová: Populácia a životné prostredie.1. Metodicko-pedagogické centrum, Trenčín 2006.

Správne odpovede:

1. Nie je to pravda

Krajiny s početnými menšinami sa rozvíjajú rýchlejšie.

V krajinách, kde je viacero menšín, je síce viac napätia a medzikultúrnej konfrontácie, ale výskumy dokazujú aj to, že práve tam sa rýchlo osvojujú inovácie, darí sa tvorivosti, kultúry sa navzájom inšpirujú a osvojujú si tie najlepšie praktiky (v jedle, službách, obliekaní, výrobe...) jedna od druhej.

2. Nie je to pravda

Existujú štáty s viacerými štátnymi alebo oficiálnymi jazykmi a nie je to prekážkou.

Napríklad vo Švajčiarsku sa za 4 rovnocenné oficiálne jazyky považujú nemčina, francúzština, taliančina a románčina. Vo Fínsku je povedľa fínčiny oficiálnym jazykom aj švédština (hoci ňou hovorí „len“ 6 % obyvateľov). Na území Indie sa hovorí 1600 jazykmi a nárečiami. Štrnásť (14) z nich má štatút štátnych jazykov.

3. Nie je to pravda.

Politika dočasnej pozitívnej diskriminácie pomohla menšinám aj celej spoločnosti v tých štátoch, kde sa dočasne uplatňovala.

Pre etnické menšiny sa od roku 1964 v USA a taktiež v niektorých ďalších krajinách (napr. v Kanade) zaviedla tzv. affirmative action (vyrovnávací politika). Najviditeľnejšie dôsledky bolo možno vidieť vo vzdelávaní, v zamestnávaní a v princípe pozitívnej diskriminácie vo verejných objednávkach. Množstvo súkromných i verejných škôl a pracovísk sa zaviazalo proporcionálne uprednostňovať etnické menšiny pri výbere do škôl a do zamestnania v štátnych službách. Niektoré univerzity na obdobie niekoľkých rokov prijali percentuálne smerné čísla. Vyhodnotiť efektívnosť afirmatívnej akcie je veľmi zložitá, celkove proces viedol k zlepšeniu postavenia hlavne černoškého obyvateľstva, ale aj k množstvu spoločenskej diskusie a problémom. Štatistické ukazovatele hovoria, že afirmatívna akcia mala obrovský úspech. Za dve generácie sa čiastočne podarilo zmierniť historickú vinu za otroctvo a diskrimináciu v minulosti. Vznikla vzdelaná stredná vrstva černoškého obyvateľstva, čierni vo veľkej mie-

re postúpili v spoločenskom rebríčku. V štátnych pozíciách, ako aj v podnikateľskom svete je nástup menšín nesporný. Keďže afirmatívna akcia zväčša splnila svoj cieľ a v posledných rokoch fungovania narážala na ústavné prekážky v uplatňovaní, od 80. rokov väčšina škôl a pracovísk ju obmedzila alebo zrušila. Zavádzajú tzv. pravidlo „farbosleposti“ (pri výbere zohľadňujú len schopnosti a výkon a nepozerajú na rasu), nerobia už tzv. pozitívnu diskrimináciu.

4. Nie je to pravda

V porovnaní s väčšinou krajín, Slovensko nepatrí k chudobnejším krajinám a bolo by hlúpe pestovať si takýto komplex. Pri hodnotení, samozrejme, záleží, ku komu sa prirovnávame, ale celkovo Slovensko patrí k tzv. „bohatému severu“ a napriek sociálnym problémom časti obyvateľov sa u nás veľmi zriedka zomiera od hladu, chudobní majú možnosť získať nejakú, aj keď veľmi malú, sociálnu podporu, prevažná väčšina ľudí má prístup k tečúcej vode, zdravotnej starostlivosti a podobne. Od vstupu do EÚ prestalo byť považované za krajinu, ktorá má byť prijímateľom rozvojovej pomoci, naopak únia očakáva, že Slovensko bude stále vo väčšej miere darcom – že bude prispievať na pomoc chudobným rozvojovým krajinám (zatiaľ na pomoc iným Slovensko každoročne venuje vyše 150 mil. Sk). Ak máte na sebe oblečené šaty a ak vaša rodina má chladničku, strechu nad hlavou a vlastnú posteľ, tak patríte k najbohatšej štvrtine sveta, ktorá si to môže dovoliť. 75 % obyvateľov sveta si takýto „luxus“ nemôže dovoliť. Ak vaša rodina má účet v banke, tak patríte medzi 8 % najbohatších ľudí na svete, ktorí si to môžu dovoliť.

5. Nie je to pravda

Naopak. Výdavky na utečencov sú na Slovensku v porovnaní so susediacimi štátmi minimálne. Slovensko je k utečencom veľmi nepohostinné (a to aj v porovnaní s okolitými krajinami, ktorých ekonomika je na porovnateľnej alebo horšej úrovni.) v rokoch 1992 – 2006 požiadalo Slovensko o status utečenca 50 524 utečencov a dostalo ho len 178, čo je menej ako 0,5 % z nich. Napriek tomu, že v minulosti stotisíce Slovákov, ktorí museli opustiť československý komunistický či fašistický režim, využili ochranu a podporu krajín, do ktorých emigrovali, dnes Slovensko dostatočne neopláca túto veľkorysosť a empatiu voči ľuďom, ktorí potrebujú podobnú pomoc. Väčšina utečencov chce pracovať a ak majú tú možnosť, ekonomike veľmi pomáhajú. Ekonomicky silné krajiny, ako sú USA, Nemecko, prijímajú najväčší počet utečencov a ich ekonomika prosperuje aj vďaka ich práci.

Základné pojmy

ABLIZMUS – (z ang. slova able, byť schopný). Ablizmus je forma predsudkov a diskriminácie voči ľuďom s mentálnym alebo fyzickým postihnutím.

AGEIZMUS – (z ang. slova age). Ageizmus je forma predsudkov a diskriminácie voči ľuďom na základe ich veku.

ASIMILÁCIA – je proces postupného splyývania kultúrnych, sociálnych, etnických skupín, v ktorom jedna zo skupín stráca špecifické črty. Skupina ľudí sa vzdáva svojej vlastnej kultúrnej tradície, aby sa stala časťou inej kultúry. Príslušníci menšinových skupín imitujú spôsoby dominantnej skupiny, aby ich nebolo možné od nej odlišiť. Tento proces môže zasiahnuť podstatu ľudskej identity (tzv. vykorenenie človeka), a ani tak nemusí priniesť jednotlivcovi menšinovej skupiny akceptáciu, uznanie okolia.

ANTISEMITIZMUS – prejavuje sa v predsudkoch a diskriminácii židov, je založený na negatívnych názoroch o viere a praktikách židovského náboženstva alebo na záporných stereotypoch o povahe a správaní židov.

DEMOKRACIA – vláda ľudu. Možnosť zúčastňovať sa na spoločenskom dianí s rovnakými právami ako ostatní. Účasťou sa rozumie zapojenie do činností v občianskych združeniach a prístup k rozhodovaniu. Je to princíp rovnoprávneho uplatňovania vôle všetkých členov nejakej skupiny. Demokracia zároveň zahŕňa načúvanie názorom menšiny, i keď má väčšina odlišnú mienku. Znamená schopnosť rokovania a dosiahnutia kompromisu pre dobro druhých.

DISKRIMINÁCIA – je posudzovanie niekoho a zasiahnutie proti nemu na základe istých charakteristík, ako sú napríklad: farba kože, pohlavie, sexuálna orientácia, národnosť, sociálna trieda, etnická príslušnosť a pod., neuznanie jeho rovnosti s inými, popieranie a obmedzovanie jeho práv.

DISTRIBUTÍVNA SPRAVODLIVOSŤ – prístup, ktorým sa v spoločnosti dosahuje spravodlivosť v delení statkov, ale aj v uplatňovaní práva.

DOMINANTNÁ SKUPINA V SPOLOČNOSTI (väčšina, majorita) – je tá, ktorá má schopnosť a možnosť definovať hodnoty a normy spoločnosti (niekedy aj na úkor menších).

EGALITARIANIZMUS (ROVNOSTÁRSTVO) – morálne presvedčenie, že spoločnosť má vo svojom rozvoji dodržiavať princíp rovných príležitostí (hovorí sa o ekonomickom, politickom, právnom egalitarianizme, o princípe rasevej a rodovej rovnosti).

ETNOCENTRIZMUS – predsudok, vďaka ktorému pokladáme vlastnú kultúru a spôsob života vždy za nadradený ostatným kultúram.

HOMOFÓBIA – je strach z homosexuálov alebo z ľudí, o ktorých sa iní domnievajú, že sú homosexuálne alebo bisexuálne orientovaní.

INTERKULTURALIZMUS – je to presvedčenie o možnosť obohatiť sa poznáním iných kultúr. Rôzni ľudia môžu žiť spolu i napriek rozdielnym kultúrnym zázemiam. Interkulturalizmus akceptuje a rešpektuje rozdiely. schopnosť nadhľadu nad rôznymi kultúrami, schopnosť vnímať ich v interakciách. „Interkultúra“ je proces, nie je cieľom sama o sebe.

INTOLERANCIA – je nedostatok úcty k iným spôsobom správania, nedostatok rešpektu k inému presvedčeniu či k viere. Prejavuje sa neakceptáciou odlišných názorov, nezodpovedajúcim zaobchádzaním s ľuďmi pre ich náboženské presvedčenie, sexuálnu orientáciu alebo pre ich odev či účes.

KULTÚRA – súbor znakov, hodnôt, ideí, noriem; artefaktov, v ktorých sú vyjadrené; činností, v ktorých sa realizujú; inštitúcie, ktoré zabezpečujú fungovanie kultúry. Všetky tieto zložky patria k istej sociálnej skupine.

ĽUDSKÉ PRÁVA – sú práva, ktoré náležia každej ľudskej bytosti bez výnimky. Ľudské práva sú založené na myšlienkach osvietenecých filozofov 18. storočia. Zahrňujú sociálne práva (právo na prácu, bývanie, jedlo atď.) a politické práva (sloboda myslenia a prejavu, ochrana pred väznením, mučením a pod.). Všetky krajiny v Európe, okrem niektorých malých alebo novovzniknutých, podpísali

Európsku deklaráciu ľudských práv alebo Deklaráciu ľudských práv OSN.

MENŠINA – štatistická definícia hovorí, že menšina je skupina osôb žijúcich v suverénnom štáte, tvoriacich menej ako polovicu jeho obyvateľov. Iná definícia vyčleňuje menšinu nie na základe počtu, ale z hľadiska podielu na moci. Je to skupina alebo časť spoločnosti, ktorá má menej moci než ostatné. Jej príslušníci majú spoločné etnické, náboženské či jazykové charakteristiky, ktoré ich odlišujú od zvyšku obyvateľstva. Niekedy rozoznávame menšinu nie podľa jej percentuálneho zastúpenia v určitej oblasti, ale podľa jej pozície v sociálnej, ekonomickej sfére.

MULTIKULTURALIZMUS – existencia rôznych kultúr vedľa seba, obvykle v jednom štáte. Môže však ísť aj o navzájom izolované skupiny.

MULTIKULTÚRNA VÝCHOVA – výchova k medzikultúrnemu porozumeniu. Je to výchova, ktorá podporuje kultúrnu pluralitu a mierové spolunažívanie.

NÁRODNOSTNÁ MENŠINA – je taká menšina obyvateľstva daného štátu, ktorého väčšia časť obyvateľstva tvorí v inom štáte väčšinu.

PREDSUDKY – sú súborom nezdôvodnených, záporných postojov a stanovísk k javom a k iným ľuďom. Predsudok je dôsledok posudzovania a hodnotenia osôb alebo skupiny ľudí bez dostatočných poznatkov. Myslenie v predsudkoch je založené na stereotypoch.

SEXIZMUS – je forma predsudkov alebo diskriminácie na základe odlišností pohlaví.

STEREOTYP – je zjednodušovanie alebo zovšeobecňovanie, ktoré sa týka celej skupiny ľudí, ich správania, javov bez ohľadu na ich individuálne odlišnosti a rozdiely.

TOLERANCIA – je rešpekt, akceptácia a uznanie bohatej rôznorodosti svetových kultúr, foriem prejavu a spôsobov života ľudí. Tolerancia je harmónia v rôznorodosti. Je pestovaná znalosťou, otvorenosťou, komunikáciou a slobodou myslenia, svedomia a viery. Byť tolerantný znamená byť samým sebou bez potreby vnucovať svoje pohľady iným. Tolerancia nie je ustupovanie, blahosklonnosť alebo zhovievavosť. Tolerancia je predovšetkým aktívny prístup vyplývajúci z pochopenia všeobecných ľudských práv a základných slobôd iných. Uplatňovanie tolerancie neznamená tolerovať sociálnu nespravodlivosť.

vosť, alebo vzdať sa svojho presvedčenia. Znamená to, že každý môže slobodne mať svoje presvedčenie a akceptovať, že iní majú tiež svoje.

XENOFÓBIA – odpor, nepriateľstvo, nedôvera ku všetkému cudziemu, strach z cudzincov. Toto slovo sa obvykle používa na označovanie neznášanlivosti k ľuďom z iných krajín alebo iných etnických skupín a zároveň nedostatku rešpektu pre ich tradície a kultúru.

Použitá literatúra:

www.rasizmus.sk

Odporúčaná literatúra

K metodikám, ktoré sa zameriavajú na výchovu k tolerancii, redukciu predsudkov a medzikultúrne kompetencie

- Mistrík, E. 2000. Multikultúrna výchova v príprave učiteľov (Rámec kurikula pre univerzity), IRIS, Bratislava.
- Vašečka, M. 2002. Vzťah majority k Rómom. In: Čačipen pal o Roma. Súhrnná správa o Rómoch na Slovensku, Bratislava, IVO, s. 335-351.
- Hipš J., Ďurišová P. (2006): *Svet je len jeden*. Príručka globálneho rozvojového vzdelávania, CEEV Živica v spolupráci so SüdWind Entwicklungspoliti NÖ Süd.
- kol.: Začínam (sa) učiť zážitkom. Nadácia štúdio zážitku, Metodické centrum, Bratislava 1997.
- Kol.: Hry na rozvíjanie hodnotového potenciálu, Archa, Bratislava 1995.
- Ondrušek D., Labáth V.: Tréning? Tréning. Učenie zážitkom, PDCS, Bratislava 2007
- Ondrušek D. a kol: Tréning hrou, PDCS, 1998.
- Pike, G., Selby, D.: Globální výchova, Praha, Grada 1994.
- Pike, G., Selby, D.: Cvičení a hry pro globální výchovu 1, 2. Portál, Praha 2000.
- Průcha, J. : Interkulturální psychologie, Portál, Praha 2004.
- Průcha, J.: Multikulturní výchova. Teorie-praxe-výzkum, ISV Praha 2001.
- Shapiro, D.: Konflikty a komunikácia: Sprievodca labyrintom riešenia konfliktov, OSF, Bratislava 1996.
- Rapoš, I. (ed.) a kol.: Výchova k ľudským právam. Príručka pre učiteľov, MRG Bratislava 1994
- Rapoš, I. (ed.) a kol.: Občan a demokracia. Metodická príručka, OaD, Bratislava 1999.
- Rapoš, I. (ed.) a kol.: Občan a verejná správa. Metodická príručka, OaD, Bratislava 2001.
- Ritomský M. a kol: Mýty a predsudky. Vydavateľstvo: Ľudia proti rasizmu,

Bratislava 2005.

- Petrasová, A., Rigová, S., Končoková, E., Galková, A., Cannizo, M.: Podpora univerzitného vzdelávania a ďalšie vzdelávanie učiteľov a asistentov učiteľov zo škôl s vysokým počtom rómskych žiakov. Vzdelávací program pre učiteľov, Ministerstvo školstva SR a Úrad vlády SR, Bratislava 2003

O autoroch:

PhDr. Dušan Ondrušek, CSc. (1957)

pôvodným vzdelaním psychológ. Od roku 1991 sa zaoberá problematikou transformácie konfliktov a vedie mimovládnu organizáciu PDCS. Po absolvovaní postdoktorandského študijného pobytu na Univerzite Johnsa Hopkinsa v Baltimore začal vo väčšej miere poskytovať vzdelávacie aktivity – tréningy aj v zahraničí, hlavne v postkonfliktných regiónoch. v posledných rokoch sa okrem tréningu a facilitovania rôznorodých skupín ľudí z neziskových organizácií, verejnej či podnikateľskej sféry venuje aj otázkam rozvoja a príprave ľudí, ktorí sa podieľajú na sociálnej zmene a rozvojovej práci. Je autorom viacerých publikácií k problematike interaktívneho učenia, riešenia konfliktov a organizačného rozvoja, napr. publikácie Tréning? Tréning. Učenie zážitkom.

Kontakt: www.pdcs.sk, dusan@pdcs.sk

Mgr. Potočková Dana, MDR.

Ukončila štúdium psychológie na FF UK Praha a neskôr štúdium medzinárodných vzťahov a mimosúdneho vyjednávania na Notre Dame University a Pepperdine Law School. Pôsobí ako mediátorka a odborná konzultantka a prednáša na Anglo-Americkéj vysokej škole v Prahe a Stredoeurópskej Univerzite v Budapešti. Zaoberá sa riešením konfliktov, medzikultúrnou komunikáciou a právami menšín.

Kontakt: potockova@conflict-management.org

Mgr. Juraj Hipš (1976)

Absolvoval štúdium filozofie - estetiky na FF UK a o rok neskôr založil Centrum enviromentálnej a etickej výchovy ŽIVICA. Venuje sa práci v neziskových organizáciách zameraných na riešenie environmentálnych problémov či ochranu ľudských práv a slobôd (Greenpeace, Slobodná alternatíva). Od roku 1996 sa venuje environmentálnej a etickej výchove na rôznych stupňoch škôl. Je autorom a spoluautorom metodických príručiek a publikácií: Populácia a životné prostredie, Svet je len jeden, "Odpad. (Učím sa o Zemi s radosťou) a Klíma nás spája.
kontakt: www.zivica.sk

Vydalo:

PDCS, o. z. – Partners for Democratic Change Slovakia je nezávislé občianske združenie, ktoré v rámci medzinárodnej siete Partners for Democratic Change International (PDCI) pôsobí ako nestranná mimovládna pomáhajúca a vzdelávacia inštitúcia. Vzniklo v roku 1991 na pôde Univerzity Komenského v Bratislave, v roku 1993 bola založená nadácia, neskôr občianske združenie. Poslaním PDCS je pomôcť tvoriť a posilňovať demokratickú kultúru a šíriť demokratické prístupy a inštitúty pre prevenciu a riešenie konfliktov v spoločnosti, najmä na Slovensku. PDCS má od r. 1999 akreditáciu Ministerstva školstva SR na svoje tréningové programy, najmä na prípravu trénerov a konzultantov, na riešenie konfliktov a na výučbu programov spojených s manažmentom neziskových organizácií a s fungovaním tretieho sektora na Slovensku. Tréninky a konzultácie PDCS absolvovalo za posledných pätnásť rokov vyše 20 000 účastníkov v 42 krajinách.

www.pdcs.sk, pdcs@pdcs.sk

symbol	tematické oblasti	symbol	typy publikácií
	prevencia a riešenie konfliktov		Čítanky a učebnice
	facilitačná a konzultačná pomoc v oblasti sociálneho rozvoja		Príručky pre trénerov a konzultantov
	organizačný rozvoj a zmeny		Sprievodcovia pre užívateľov
	participatívne vzdelávanie		Prípadové štúdie a prieskumy
	účasť verejnosti na rozhodovaní a komunitný rozvoj		Všetličo z kuchyne PDCS

Informácia o projekte Partnerstvo vo vzdelávaní v manažmente konfliktov – ALPICOM

Táto publikácia vznikla ako súčasť dvojročného projektu Partnerstvo vo vzdelávaní v manažmente konfliktov – ALPICOM, ktorý bol financovaný v rámci programu SOCRATES, GRUNDTVIG 2- Partnerstvá vo vzdelávaní dospelých.

Projekt Partnerstvo vo vzdelávaní v manažmente konfliktov (ALPICOM) umožnil vytvorenie partnerstva medzi 15 európskymi organizáciami z 12 krajín, ktoré sa zaoberajú vzdelávaním dospelých v oblastiach nenásilia, medzikultúrnej komunikácie a školení v zručnostiach potrebných na zvládanie konfliktov. V rámci projektu si partnerstvo organizácií vymieňalo skúsenosti o osvedčených metodikách školení, vytvorilo spoločný katalóg organizácií a vzdelávacích modulov a realizovalo výmeny pracovníkov a trénerov medzi inštitúciami, ktoré umožnili bližšie spoznanie prístupov a tém vzdelávania medzi nimi. Projekt pomáha pri zbieraní materiálov a inovátnych prístupov v témach nenásilia, rozvoja kultúry nenásilia, rešpektu a dialógu, podpory a oceňovania rôznosti a multikulturalizmu, medzikultúrnej komunikácie, zručností potrebných na transformáciu konfliktov a posilňovaní jednotlivcov a komunít pri riešení konfliktov, s ktorými sa stretávajú. Ukázalo sa, že v inštitúciách, ktoré sa podieľali na projekte existuje množstvo inšpiratívnych metód, ktoré majú interaktívny, participatívny a dialógový charakter a inštitúcie rôznymi spôsobmi experimentujú s postupmi, ako utvárať také učiace sa prostredie, kde sa využíva skúsenosť a prax študentov a oni tak aktívne prispievajú k ďalšiemu učeniu a rozvoju. Výsledkom projektu je okrem vytvorenia nových európskych väzieb medzi jednotlivcami a inštitúciami aj rozšírenie obsahu a metodológie vzdelávania zúčastnených inštitúcií krajín, ako aj ich hlbšie pochopenie politiky EU v oblasti celoživotného vzdelávania.

Jedným z výsledkov tohto projektu na Slovensku je táto publikácia.

